

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Konsensuální kontrakty

Petra Filistein

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra právních dějin

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Konsensuální kontrakty

Studijní program: Právo a právní věda

Obor: Právo

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Miroslav Černý, Ph.D.

Pracoviště: Katedra právních dějin

Petra Filistein

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma „Konsensuální kontrakty“ vypracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem vědecké práci obvyklým.

V Plzni, dne 12. 12. 2013

Petra Filistein

Děkuji vedoucímu práce JUDr. Miroslavu Černému, Ph.D. za ochotu, odborné vedení a cenné rady při zpracování práce.

1. Úvod	1
2. Římské právo obligační	3
2.1 Obligace	4
2.1.1 Vývoj obligace	5
2.1.2 Vznik obligace	7
2.1.3 Obsah obligace	8
2.1.4 Zánik obligace	9
2.1.4.1 Splnění = solutio	9
2.1.4.2 Kompenzace = compensatio	10
2.1.4.3 Novace = novatio	11
2.1.4.4 Splynutí = confusio	12
2.1.4.5 Prominutí dluhu	12
2.2 Dělení obligací	12
3. Konsensuální kontrakty	14
3.1 Typy kontraktů	14
3.1.1 Kontrakty reálné	15
3.1.1.1 Mutuum	16
3.1.1.2 Commodatum	17
3.1.1.3 Depositum	19
3.1.1.4 Pignus	20
3.1.1.5 Contractus innominati	21
3.1.2 Kontrakty verbální	21
3.1.2.1 Stipulatio	22
3.1.2.2 Dotis dictio	23
3.1.2.3 Promissio iurata liberti	23
3.1.3 Kontrakty literární	23
3.1.4 Kontrakty konsensuální	24
3.2 Emptio venditio	25

3.2.1	Předmět smlouvy	26
3.2.2	Cena	27
3.2.3	Práva a povinnosti smluvních stran.....	29
3.2.4	Pacta adiecta	32
3.3	Locatio conductio.....	33
3.3.1	Locatio conductio rei	34
3.3.2	Locatio conductio operarum.....	35
3.3.3	Locatio conductio operis	36
3.4	Societas.....	39
3.5	Mandatum.....	42
4.	Současná právní úprava.....	45
4.1	Periculum est emptoris	46
4.2	Koupě naděje	48
4.3	Koupě ruší nájem	49
5.	Závěr	53
6.	Resume	56
7.	Použitá literatura a ostatní zdroje	58

1. Úvod

Římské právo se považuje za základ moderní právní vědy, vyvíjelo se po mnohá staletí a ovlivnilo všechny moderní právní systémy. Při studiu na právnické fakultě se římské právo zařazuje jako jeden ze základních předmětů, protože z něho se pak odvíjí další odvětví práva, kterým se studenti věnují v dalších ročnících studia. Již na začátku studia mě římské právo zaujalo svým obrovským vlivem na všechna další právní odvětví. Žádný současný právní systém nemůže vliv římského práva na svůj vývoj popřít.

Již od počátku jsem věděla, že se chci v rámci své diplomové práce věnovat římskému právu. Chtěla jsem téma, v rámci kterého by bylo možné porovnat úpravu v právu římském a právu současném. Téma kontraktů proto bylo vhodnou volbou z důvodu inspirace současné úpravy zásadami práva římského. Oblast kontraktů je velice široké téma, proto se práce zaměřuje konkrétně na kontrakty konsensuální.

Cílem této diplomové práce je pojednat o problematice konsensuálních kontraktů a jejich úpravě v římském právu. Cílem je popsat jednotlivé typy konsensuálních kontraktů z pohledu římských právníků, zaměřit se na hlavní náležitosti smluvních typů, práva a povinnosti smluvních stran, upozornit na případné rozpory, které panovaly mezi právníky, a na změny v úpravě v období klasickém a postklasickém.

Práce se nejprve věnuje obecně obligačnímu právu, vývoji a pojmu obligace, dále je zaměřena na třídění obligací a konkrétněji na téma kontraktů. Detailně poté jsou zpracovány kontrakty konsensuální jednotlivě. Nejdříve je popsána kupní smlouva jako nejrozšířenější typ konsensuálního kontraktu. Dále následuje smlouva nájemní, která zahrnuje tři typy smluv, nájem věci, pracovní smlouvu a smlouvu o dílo. Jako třetí je zpracována charakteristika společenské smlouvy a nakonec je rozebrána smlouva mandátní. V závěrečné části práce je zdůrazněn význam římského práva pro současnou právní úpravu a vybrané instituty římského práva porovnány se současnou úpravou.

Při psaní své diplomové práce jsem využívala publikací českých a slovenských autorů. Text ze slovenštiny jsem přeložila do češtiny. Jako zdroj pro citáty starověkých římských autorů jsem využívala publikace v latinsko-českém vydání, aby bylo možné uvádět text jak v českém, tak latinském jazyce.

2. Římské právo obligační

Římské právo patří k nejdůležitějším odkazům antiky modernímu světu. Ve své době bylo pokrokem a dospělo až k samé podstatě právních vztahů mezi lidmi. Proto mohlo ovlivnit další vývoj státu a práva a celé další dějiny právní kultury. Platí to i o římském právu soukromém, které římscí právníci propracovali do hloubky a které představuje nejvyšší hodnotu. Právo se muselo oprostit od vlivů náboženství, aby mohl ustoupit tradiční formalismu a mohl být nahrazen pružnými formami právního života. Na první místo v právních jednáních se dostávala vůle stran. Podmínky pro rozvoj vytvořily mezinárodní styky, při kterých se Římané seznamovali s vyspělými hospodářstvími východních zemí a přijímali různé podněty, které pak rozpracovávali do vlastního práva.¹

Historická zásluha se přisuzuje Římanům, kteří vytvořili pojem závazku a tento vztah rozpracovali do uceleného systému jednotlivých prvků, jako je vznik, zánik a obsah tohoto vztahu. Rozpracování jednotlivých prvků vyústilo do celé řady abstraktních pojmů a odborných termínů, ve kterých se zveřejňuje právní řešení konkrétních případů. Tento systém umožňoval správně rozlišovat situace v mezilidských vztazích a poté rozhodovat o povinnostech dlužníka a nárocích věřitele.²

Obligační právo je druhým hlavním odvětvím majetkových práv vedle práva věcného. Pro obligační práva je typická dynamika vztahů. Jedná se o normy, které regulují pohyb, změnu v hospodářském životě společnosti. Jejich působnost je omezená, nepůsobí proti každému, ale pouze proti jednomu určitému subjektu, protože pouze určitý subjekt může majetková práva ovlivňovat konkrétním právním jednáním. Práva obligační jsou tedy svou povahou pouze práva relativní, nepůsobí vůči všem, jsou uplatnitelná pouze proti účastníkům vztahu. Na rozdíl od práv věcných, která jsou charakterizována absolutní účinností proti všem a prosazují se žalobami založenými na právním panství nad věcí. Obligační práva se opírají o povinnost jednoho člověka, žaloba tedy musí tohoto člověka

---

¹ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1981. str. 23 a 53

² REBRO, Karol a BLAHO, Peter. *Římské právo*. 2. dopl. vyd. Bratislava, 1997. str. 243-244

označit. Žaloby jsou stavěny jako útok proti osobě, proto i název *actio in personam*.³

2.1 Obligace

„Obligace je právní pouto, jímž jsme nezbytně zavázáni něco plnit podle práv našeho státu“ – „Obligatio est iuris vinculum, quo necessitate adstringimur alicui solvendae rei, secundum nostrae civitatis iura.“ (Inst. 3,13 pr.).⁴

„Podstata závazku nespočívá v tom, aby se nějaká věc nebo služebnost stala naší, ale v tom, aby byl někdo donucený něco nám dát nebo udělat nebo zaručit.“ – „Obligationum substantia non in eo consistit ut aliquod corpus nostrum aut servitute nostram faciat, sed ut alium nobis obstringat ad ddandum aliquid vel faciendum vel praestandum.“ (Paulus, D. 44, 7, 3 pr.).⁵

Závazek je právní vztah mezi dlužníkem a věřitelem, v jehož důsledku je dlužník povinen z určitého právního důvodu věřiteli plnit, a když řádně neplní, věřitel ho může žalovat žalobou *in personam*, a potom podle rozsudku exekuvovat. Gaius definuje žalobu *in personam*: *„Actio in personam je ta, kterou žalujeme někoho, kdo nám je zavázaný z kontraktu nebo z deliktu, t.j., když tvrdíme, že nám je povinný něco dát, udělat nebo ručit.“ (Inst. 4, 2).⁶* Jedná se o právní vztah, kde jedna strana žádá na straně druhé určité chování a strana druhá je povinna se tímto způsobem chovat. Strana oprávněná je věřitel (*creditor*) a strana zavázaná je dlužník (*debitor*). Obsahem závazku jsou práva a povinnosti zúčastněných subjektů. Pojmem *debitum* je nazývána dlužníková povinnost jednat určitým způsobem. Sama tato povinnost nevytváří obligaci. Obligační vztah vzniká teprve v tom případě, že právní řád zajišťuje věřiteli v případě nesplnění dluhu možnost náhrady z majetku dlužníka. Dlužníkuv majetek je tedy vázán a umožňuje eventuální zásah věřitele k náhradnímu uspokojení pohledávky. Obligace podle římského

³ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, str. 210

⁴ BARTOŠEK, Milan. *Škola právního myšlení*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993, str. 220-1

⁵ REBRO, Karol. *Latinské právní výrazy a výroky*. 2. vyd. Bratislava: Obzor, 1986, str. 189

⁶ REBRO, Karol a BLAHO, Peter. *Římské právo*. 2. dopl. vyd. Bratislava, 1997, str. 244

práva byly vždy konkrétní, a pokud byly uznané, zakládaly možnost oprávněného podat žalobu pro neplnění protistrany. Každý z uznaných závazků byl chráněn konkrétní žalobou. Žalovatelné byly jen takové závazky, které římské právo znalo. Základními znaky závazku byl určitý osobní právní vztah mezi dlužníkem a věřitelem, určitý obsah a uznání tohoto vztahu právní pořádkem přiznáním ochrany zúčastněným stranám ve formě žaloby in personam.⁷

2.1.1 Vývoj obligace⁸

Dle historiků byl nejstarší formou obligace závazek, který vznikl z protiprávního porušení cizí majetkové sféry, tedy obligace z deliktu. Počátky závazků spočívají v zavázanosti z protiprávných činů, veřejných deliktů a později ze soukromých deliktů, při kterých delikvent ručil poškozenému svojí osobou. Tato vázanost byla osobní vázaností dlužníka, který propadal při nesplnění pohledávky do moci věřitele a ten ho mohl prodat do otroctví. Odtud pojem obligace (obligatio = svázání, spoutání). Poškozený se mohl zmocnit osoby delikventa, aby se pomstil, později jen se souhlasem státu. Pro vládnoucí vrstvu nebylo žádoucí a důstojné, aby se římstí občané dostávali do postavení podobného otroctví, proto bylo ručení osobou dlužníka zrušeno roku 326 př. n. l. Poeteliovým zákonem, od té doby bylo povoleno pouze ručení majetkem dlužníka. Vývoj se postupně ustálil na zaplacení peněžité pokuty, která představovala náhradu škody.

Obligace ze smluv se objevily až později. Jejich původ je třeba hledat v potřebě právně zabezpečit výměnu zboží. Nejstarší formou bylo tzv. nexum, fiducia a formální ústní slib nazývaný stipulatio nebo sponsio.

Nexum znamenalo ústní právní úkon, když věřitel mohl do splnění závazku držet dlužníka v řetězech (nexus) a podle své vůle s ním nakládat

---

⁷ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, str. 211 a SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 138 a BARTOŠEK, Milan. *Škola právníckého myšlení*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993, str. 219 a REBRO, Karol a BLAHO, Peter. *Římské právo*. 2. dopl. vyd. Bratislava, 1997, str. 244-5

⁸ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, str. 211-3 a REBRO, Karol a BLAHO, Peter. *Římské právo*. 2. dopl. vyd. Bratislava, 1997, str. 245-8 a SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 138 a BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1981, str. 234

jako s otrokem. Nexum bylo uvedeno již v Zákoně 12 desek: „*Když dojde k nexu a předání, jak se ústně ujednalo, tak necht' je právem.*“ (6, 1)⁹. Nexum bylo používáno v situaci, kdy někdo nedovoleným způsobem poškodil zájmy druhého, tento čin pak opravňoval poškozeného zjednat si nápravu pomocí msty. Msta byla většinou vykonávána na úrovni rodové společnosti. Nexum krylo lichvářské operace všeho druhu a vedlo k dlužnímu otroctví plebejů, což mělo katastrofální společenské důsledky a bylo jednou z hlavních příčin třídního boje v antickém Římě. Postupně se taková jednání zmírňovala, zužoval se okruh osob a msta byla také postupně vázána na předchozí souhlas veřejného orgánu, který posuzoval oprávněnost odvety. Postupně se objevilo další omezení, a to instituce výkupného. Příbuzní pachatele se snažili přimět poškozeného, aby náhradu nehledal v potrestání viníka, ale v peněžitě náhradě. Bylo nejdříve aplikováno u lehčích protiprávních jednání, teprve časem se používalo obecně. Tato situace již připomíná obligační vztah, kdy příbuzní nabídnou výkupné, poškozený na návrh přistoupí, pachatel v moci věřitele je zárukou zaplacení. Zde je však ještě dluh a ručení odděleno. Teprve spojením dluhu a ručení v jedné osobě vzniká prototyp obligace.

Ze stejné myšlenky vycházela také fiducia. Nárok na vrácení půjčených peněz nebo věcí zajišťovala dlužníková věc. Dlužník ji převedl do vlastnictví věřitele, věřitel měl po splnění závazku povinnost věc vrátit. Povinnost byla původně pouze morální, spoléhalo se na poctivost věřitele.

Slavností formální slib (sponsio, stipulatio) měl původně význam pouze v sakrální sféře, kdy zavázaný porušením slibu propadal božstvům. Ručení za plnění se uskutečňovalo na základě přísežného slibu, jehož porušení by vyvolalo hněv bohů. Ve světské sféře se postupovalo jako v případě nexu, ale nebylo veřejným úkonem, nepřicházelo v úvahu praetorské povolení, vyžadovalo se předchozí přezkoumání v soudním řízení pro zjištění porušení slibu. Dlužník se stal otrokem věřitele teprve po nesplnění svého závazku.

Zákon 12 desek znal tzv. transcriptio, u něhož závazek vznikal ze zápisu do domácích účetních knih se souhlasem dlužníka. Zápis byl dostatečným důvodem pro přiznání žaloby.

---

⁹ REBRO, Karol a BLAHO, Peter. *Rímske právo*. 2. dopl. vyd. Bratislava, 1997, str. 245

Rozvoj římského obligačního práva nastal až v podmínkách směny zboží a vyvrcholil v období územní a politické expanze Říma. Obchodní styk obyvatelstva říše vyžadoval odstranit římský formalismus a víc využívat zkušeností z praxe cizineckého praetora. Procesní ochranu bylo třeba přizpůsobit. Tento proces rozvoje a přizpůsobení římského obligačního práva trval několik století, až vyústil do uceleného systému.

2.1.2 Vznik obligace¹⁰

Obligace vznikají jen z typických a typizovaných vztahů. Nauka, konkrétně Gaius, je rozdělila na skupinu kontraktů a deliktů. „*Každá obligace se rodí buď z kontraktu, nebo z deliktu.*“ - „*Obligatio nascitur vel ex contractu vel ex delicto.*“ (Gai. Inst. 3, 88)¹¹ Později přidal k těmto dvěma skupinám ještě třetí skupinu závazků, které vznikali z různých důvodů. Z této třetí skupiny vytvořili justiniánští právníci dvě další, a to kvazikontrakty a kvazidelikty. Kvazikontrakty byly obligace vznikající jakoby z kontraktu (quasi ex contractu), skutečnosti podobné kontraktu, a kvazidelikty ze situací podobných protiprávním úkonům (quasi ex delicto). „*Další dělení závazků se rozpadá na čtyři druhy: jsou buď ze smlouvy, nebo jakoby ze smlouvy, nebo z protiprávního jednání, nebo jakoby z protiprávního jednání.*“ – „*Sequens divisio in quattuor species diducitur: aut enim ex contractu sunt aut quasi ex contractu aut ex maleficio aut quasi ex maleficio.*“ (Iust. Inst. 3, 13, 2)¹²

Závazky z kontraktů se zakládaly právním úkonem, kterým byla smlouva. Výjimečně to bylo také možné jednostranným právním úkonem starého církevního práva nebo administrativního práva, což představoval slib ve prospěch božstva nebo obce. Smlouva byla tradičně dvoustranným právním úkonem. O kontraktech je podrobněji pojednáno dále.

Závazky z protiprávních úkonů vznikali ze zákona ze zaviněného porušení práva. „*Všechny vznikají na základě jednoho důvodu, z protiprávního jednání, a to z krádeže, nebo z loupeže, nebo*

¹⁰ REBRO, Karol a BLAHO, Peter. *Římské právo*. 2. dopl. vyd. Bratislava, 1997, str. 250-3 a SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského: II. díl*. Editor Jiří Spáčil. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, str. 30

¹¹ KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 198 a 199

¹² BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal a KRÜGER, Paul. *Institutiones*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010, str. 248-9

: *Iustiniani*

z protiprávního poškození věci, nebo z urážky na cti.“ – *„Hae vero unius generis sunt, nam omnes ex re nascuntur, id est ex ipso maleficio, veluti ex furto aut rapina aut damno aut iniuria.“ (Iust. Inst. 4, 1)*¹³ Charakteristická byla typová vázanost, každé porušení práva se nehodnotilo jako delikt. Do obligačního práva se zahrnovaly jen soukromé delikty, které porušovaly práva jednotlivce, osobnost, rodinu nebo majetek. Stíhání ale nastupovalo jen v případech stanovených právem nebo praetorským ediktem. Stíhání znamenalo trest ve smyslu peněžité pokuty (poena), která připadla poškozenému. Veřejné delikty, u kterých převažoval veřejný zájem, se řadily do trestního práva. Trest poskytoval poškozenému plné zadostiučinění, proto byly vyloučeny jakékoliv soukromoprávní nároky poškozeného.

2.1.3 Obsah obligace

Obsah obligace představuje obligační plnění, jednání nebo opomenutí, ke kterému je dlužník zavázán. Dle římských právníků bylo obligační plnění různého druhu: dare (dát, dávat, převod vlastnického nebo jiného práva), facere (konat, plnění faktickým úkonem), praestere (poskytovat, mělo různý význam, nejčastěji se jednalo o náhradu škody). Aby byla obligace platná, muselo mít obligační plnění určité náležitosti. Plnění muselo být objektivně možné fyzicky i podle práva, nesmělo být proti zákonu nebo dobrým mravům, muselo být ocenitelné v penězích a dostatečně určité.¹⁴ *„Určité je, kde už sám název nebo popis určuje druh nebo množství, jaké je a kolik je.“ – „Certum est, cuius species vel quantitas, nomine aut demonstratione, qualis, quantaque sit ostenditur.“ (Paul. D. 12, 1, 6)*¹⁵

Gaius toto specifikuje: *„stipulace je neplatná, jestliže to, co slibujeme, je takové povahy, že plnění není možné: například když někdo stipuluje, aby mu byl předán svobodný člověk, kterého pokládal za otroka, anebo mrtvý, kterého pokládal za živého, anebo místo posvátné či zasvěcené, které považoval za místo práva lidského“ (Gai. Ins. 3, 97)* Dále

¹³ BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal a KRÜGER, Paul. : *Iustiniani Institutiones*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010, str. 296-7

¹⁴ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, str. 220-1

¹⁵ REBRO, Karol. *Latinské právníké výrazy a výroky*. 2. vyd. Bratislava: Obzor, 1986. str. 60

uvádí, že obligace není platná, pokud je stipulována věc, která vůbec nemůže být, nebo je k obligaci připojena podmínka, která není možná.¹⁶

Předmětem plnění mohla být věc, kterou bylo možné určit individuálně nebo podle znaků druhových, pak se tyto obligace nazývaly generické. Dlužník splnil svou povinnost, pokud splnil stanovený počet kusů. Nejčastějším příkladem takové obligace je peněžní dluh. Předmět plnění mohl být také stanoven alternativně. V tom případě byl dlužník zavázán plnit podle své volby jedno z několika plnění. Tato možnost však musela být stanovena ve smlouvě.¹⁷

2.1.4 Zánik obligace¹⁸

O zániku obligace hovoříme, pokud zaniknou práva a povinnosti, které z obligace plynou. Zpočátku vývoje obligace zanikala zaplacením výkupného, později se začala užívat nová forma. K zániku vázanosti obligace musel přistoupit formální akt, který se nazýval „nexi liberatio“ a který rušil dřívější formální akt, kterým byla obligace založena.

K zániku obligace docházelo více způsoby. Níže jsou uvedeny ty nejběžnější.

2.1.4.1 Splnění = solutio

Gaius uvádí: „Obligace zaniká pak především splněním toho, co se dluhuje.“ – „*Tollitur autem obligatio praecipue solutione eius quod debetur.*“ (Gai. Inst. 3, 168)¹⁹

„Slovo splnění má znamenat každé uspokojení věřitele.“ - „*Solutionis verbo satisfactionem omnem accipiendam placet.*“ (Ulpianus D. 50, 16, 176)²⁰

---

¹⁶ KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 205

¹⁷ SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského: II. díl*. Editor Jiří Spáčil. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, str. 34 a 41

¹⁸ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. str. 239-43 a SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského: II. díl*. Editor Jiří Spáčil. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, str. 107-112

¹⁹ KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 226-7

²⁰ REBRO, Karol. *Latinské právní výrazy a výroky*. 2. vyd. Bratislava: Obzor, 1986. str. 239

Pro splnění obligace bylo uznáváno i náhradní plnění, pokud ho věřitel dobrovolně přijal. Dlužník musel poskytnout plnění úplné. Věřitel nebyl povinen přijmout plnění částečné, pokud měl nárok na splnění vcelku. Bylo však možné, aby za dlužníka plnila osoba třetí, která tak mohla učinit i bez jeho vědomí nebo proti jeho vůli, pokud nešlo o plnění ryze osobní nebo o takové plnění, které mohl podle jeho povahy učinit jen dlužník. „*Solvendo quisque pro alio licet invito et ignorante liberat eum.*“ (D. 3, 5, 38)²¹ Pokud nebylo určeno místo nebo čas, mohl dlužník plnit kdykoliv a kdekoliv, ale také věřitel mohl požadovat plnění kdykoliv a kdekoliv. Plnit bylo nutno věřiteli nebo tomu, kdo byl na jeho místě oprávněn splnění přijmout. „*Kladou-li se dlužníkovi překážky, pro které nemůže věřiteli plniti, jakož i je-li překážkou toto zdráhání se věřitelovo plnění přijati, zproští se dlužník svého závazku, složí-li dlužnou věc k soudu.*“²²

2.1.4.2 Kompenzace = compensatio

„*Kompenzace je vzájemné vyrovnání dluhu a pohledávky.*“ – „*Compensatio est debiti et crediti inter se contributio.*“ (Modestinus D. 16, 2, 1)²³

Předpokladem kompenzace byla situace, kdy věřitel byl současně dlužníkem svého dlužníka a dlužník věřitelem svého věřitele. Strany se dohodly a své pohledávky si odečetly. Zůstal pak pouze závazek plnit přebytek. Závazek do výše konkurující sumy zanikl. Pokud k dohodě nedošlo, mohl věřitel uplatnit svůj nárok u soudu. Dlužník uvedl svoji pohledávku a požádal o odečtení z moci úřední.

„*Všichni uznali, že to, co se vzájemně dluží, započítává se z moci práva.*“ – „*Placuit inter omnes id quod invicem debetur, ipso iure compensari.*“ (Paulus D. 16, 2, 21)²⁴

„*Žalovaný, v případě, když je žalobce povinen něco plnit, bude po odpovídajícím započítání odsouzen na zbytek.*“ – „*Si quid invicem actorem*

²¹ BARTOŠEK, Milan. *Škola právníckého myšlení*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993, str. 280

²² Arndts ARNDTS, Karl Ludwig. *Arndtsova učební kniha pandekt. Oddělení druhé. Kniha třetí. O závazcích*. Praha: Wolters Kluwer Česká Republika, 2010, str. 138

²³ REBRO, Karol. *Latinské právnícké výrazy a výroky*. 2. vyd. Bratislava: Obzor, 1986. str. 66

²⁴ REBRO, Karol. *Latinské právnícké výrazy a výroky*. 2. vyd. Bratislava: Obzor, 1986. str. 201

praestare oporteat, eo compensato in reliquum is cum quo actum est condemnari debeat.“ (*Iust. Inst. 4, 6, 30*)²⁵

Justiniánské právo zavedlo konkrétní principy: kompenzovat bylo možné jen pohledávky vzájemné, žalovatelné, splatné, likvidní, předmět plnění musel být téhož druhu. Proti pohledávce z krádeže, ze smlouvy o úschově aj. byly kompenzace vyloučeny.

2.1.4.3 Novace = novatio

„Obnova závazku je přelití a přenesení staršího dluhu do jiného závazku (civilního nebo naturálního).“ – „Novatio est prioris debiti in aliam obligationem vel civilem, vel naturelem transfusio atque translatio.“ (*Ulpianus D. 46, 2, 1 pr.*)²⁶

Novace mohla nastat pouze v případě, že byl obsah obligace přenesen do nové. *„Neboť vstupem nové osoby vzniká nová obligace a prvá se zrušuje, protože (její obsah) byl přenesen do pozdější.“* – *„Nam interventu novae personae nova nascitur obligatio et prima tollitur translata in posterioem.“* (*Gai. Inst. 3, 176*)²⁷ Nová obligace byla možná pouze formou abstraktních kontraktů. Obligace musela obsahovat něco nového, např. vedlejší ustanovení, novou osobu. Zánik obligace v tomto případě nastal ze zákona. V justiniánském právu došlo k úpadku přísně formálního charakteru a k zániku obligace došlo pouze v případě, že strany měly takový zřejmý úmysl. Jinak obligace stará trvala a nová k ní přistoupila. *„I když již předkové uznávali, že novace nastane pouze tehdy, jestliže k druhému závazku bylo přistupováno s úmyslem novaci provést, přece jen zůstal jeden bod sporným, a to kdy bylo možné mít za to, že zde novační úmysl byl. Rozliční právníci uváděli u různých případů odlišné předpoklady. Z tohoto důvodu jsme vydali naši konstituci, která zcela jasně stanovila, že k novaci dojde pouze tehdy, když smluvní strany výslovně vyjádří, že souhlasí s novací staršího závazku a že v opačném případě zůstává předchozí závazek platným a druhý se k němu připojuje,*

²⁵ BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal a KRÜGER, Paul. *Institutiones*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010, str. 330-1

: *Iustiniani*

²⁶ REBRO, Karol. *Latinské právní výrazy a výroky*. 2. vyd. Bratislava: Obzor, 1986. str. 185

²⁷ KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 228-9

takže ze dvou právních důvodů se stává jeden závazek, a to v souladu s ustanovením naší konstituce.“ (Iust. Inst. 3, 29, 3a)²⁸

2.1.4.4 Splynutí = confusio

Tento způsob zániku obligace byl typický pro dědické právo, kdy osoba dlužníka a věřitele splynuly v jednu.

2.1.4.5 Prominutí dluhu

„Závazek zanikne formálním prominutím. Formální prominutí je symbolickým splněním.“ – „Item per acceptilationem tollitur obligatio. Est autem acceptilatio imaginaria solutio.“ (Iust. Inst. 3, 29, 1)²⁹ Bylo realizováno jako smlouva mezi dlužníkem a věřitelem, aniž bylo dosaženo uspokojení nároku.

2.2 Dělení obligací³⁰

„Nezákladnější dělení všech závazků je na dva druhy: neboť jsou buď civilní, nebo praetorské. Civilní jsou ty, které jsou založeny zákonem, nebo stvrzeny civilním právem. Praetorské jsou ty, které praetor vyhlásil na základě své jurisdikce, ty jsou také označovány jako honorární.“ (Iust. Inst. 3, 13, 1)³¹

V římském právu byla představa subjektivního práva vždy spojena s možností žaloby. Každá obligace měla svoji žalobu. Okruh uznaných žalob byl v římském právu uzavřený, i zde převládala typová vázanost. Strany mohly vytvořit jen takový závazek, u kterého se předpokládala žaloba. V praxi to znamenalo velkou nevýhodu. Dařilo se to však překlenout díky použitím stipulatia a možností praetora přiznat žalobu i individuálnímu případu. Z těchto individuálních případů se později vyvinula skupina tzv. nepojmenovaných kontraktů.

²⁸ BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal a KRÜGER, Paul. : *Iustiniani Institutiones*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010, str. 295

²⁹ BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal a KRÜGER, Paul. : *Iustiniani Institutiones*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010, str. 292-3

³⁰ REBRO, Karol a BLAHO, Peter. *Rímske právo*. 2. dopl. vyd. Bratislava, 1997. str. 248-9

³¹ BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal a KRÜGER, Paul. : *Iustiniani Institutiones*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010, str. 249

Vedle těchto závazků civilního práva existovala skupina tzv. naturálních obligací. Byly to závazky převzaté právně nezpůsobilými osobami (otroky) nebo osobami s omezenou právní způsobilostí. Právo tyto závazky neuznávalo, ale ze sociálních důvodů jim přiznávalo určitou právní ochranu. Ta spočívala v přiznání práva věřiteli nechat si to, co mu dlužník dobrovolně splnil. V praxi se naturální závazky ztotožňovaly s mravními a sociálními povinnostmi.

Nejdůležitějším způsobem dělení obligací je dělení podle způsobu jejich vzniku na obligace vznikající z kontraktu a z deliktu, jak již bylo uvedeno výše. Protože je celá práce zaměřena na téma kontraktů, budou další části práce zaměřeny pouze na skupinu obligací, které vznikají ze smlouvy.

3. Konsensuální kontrakty

V této kapitole bude pojednáno o kontraktech obecně a poté detailně o konkrétních typech konsensuálních kontraktů.

3.1 Typy kontraktů

Kontrakt = obligační smlouva = contractus bylo právní jednání, které vznikalo civilním právem. „Smlouva je vzájemný závazek.“ – „Contractus est ultro citroque obligatio.“ (Ulpianus D. 50, 16, 19)³² Smlouva byla dvoustranným právním úkonem a předpokládala sjednocení podstatných prvků. Objektivní prvek představovala causa, právem dovolený účel, jehož dosažení strany sledovaly. Subjektivním prvkem byl vzájemný souhlasný projev vůle stran vztahující se k účelu.³³

„Smlouva obligační jest srovnalá vůle různých osob, vzájemně prohlášená, k tomu směřující, aby založen byl závazek jedné strany neb obou stran ku obligačnímu plnění. Podstatnou podmínkou smlouvy obligační jest tedy slib strany jedné a přijetí (acceptatio) slibu stranou druhou (jednostranná smlouva obligační), aneb vzájemný slib obou stran a přijetí jeho oběma stranama (dvojstranná, oboustranná smlouva obligační).“³⁴

Smlouvy tedy bylo možné rozdělit na jednostranné, kdy byla zavázaná jen jedna strana, druhá byla jen oprávněná. Existovala zde jen jedna žaloba oprávněného proti zavazanému (condictio). Příkladem takové smlouvy byla půjčka. U dvoustranných smluv byly zavázané obě strany. Tyto smlouvy se dělily na rovné, u kterých byla každá strana zároveň dlužníkem i věřitelem (příkladem je smlouva kupní nebo nájemní), a nerovné, u kterých vznikal hlavní nárok, ale mohl vzniknout i protinárok např. na vrácení věci nebo na náklady (např. výpůjčka).³⁵

Další rozdělení kontraktů je dle způsobu uzavření na kontrakty formální a bezforemné. Kontrakty formální byly charakteristické pevnou formou, která byla stanovena zákonem. Forma stála na prvním místě.

³² REBRO, Karol. *Latinské právní výrazy a výroky*. 2. vyd. Bratislava: Obzor, 1986. str. 71

³³ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1981. str. 119

³⁴ ARNDTS, Karl Ludwig. *Arndtova učební kniha pandekt. Oddělení druhé. Kniha třetí. O Závazcích*. Praha: Wolters Kluwer Česká Republika, 2010, str. 70-1

³⁵ REBRO, Karol a BLAHO, Peter. *Římské právo*. 2. dopl. vyd. Bratislava, 1997. str. 250

Pokud byla dodržena, vznikala obligace za všech okolností. Nazývány jsou také jako smlouvy abstraktní, protože z formy se nepozná konkrétní cíl jednání. Smlouvy byly platné bez ohledu na jednání. Mezi tyto kontrakty jsou řazeny kontrakty verbální (slovní), které vznikaly pronesením zákonem stanovených slovních formulí, a kontrakty literární (písemné), které vznikaly provedením zápisu do účetních knih. Kontrakty bezforemné charakterizoval volný, jakkoli provedený souhlas stran. Účel smlouvy vystupoval do popředí. Účel (kauza) určoval smluvní typ, na něm byla závislá platnost závazku. Nazývány jsou také smlouvami kauzálními. Vznikaly buďto prostým souhlasem, pak se jednalo o kontrakty konsensuální, nebo se vyžadovalo kromě sjednocení stran navíc i odevzdání věci, pak se jednalo o kontrakty reálné.³⁶

Gaius nerozděluje obligace na dvě skupiny, ale rovnou konstatuje, že obligací vznikajících z kontraktu jsou čtyři druhy: „*obligace se totiž kontrahuje buď věcí, anebo slovy, anebo zápisem, anebo (pouhým) souhlasem.*“ - „*Harum autem quattuor genera sunt: aut enim re contrahitur obligatio aut verbis aut litteris aut consensu.*“ (Gai. Inst. 3, 89)³⁷

3.1.1 Kontrakty reálné³⁸

Reálný kontrakt mohl vzniknout tím, že jeden převáděl věc, aby zavázal příjemce, a ten věc přijímal a podroboval se účelu a závazku. „*Reálný závazek vzniká, když se odevzdá věc samotná.*“ – „*Re obligamur, cum res ipsa intercedit.*“ (Modestinus D. 44, 7, 52, 1)³⁹ Tento typ obligace byl uznáván pouze při čtyřech smlouvách podle účelu převodu věci. Smlouvy byly mutuum, commodatum, depositum a pignus. Gaius uvádí jako reálný kontrakt pouze mutuum. „*Re contrahitur obligato velut mutui datione.*“ – „*Věcí se obligace kontrahuje například při poskytnutí zápůjčky.*“

³⁶ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995. str. 215-16

³⁷ KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 200-1

³⁸ HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského. Díl 3. Právo obligační*. Upr. Sommer O., Vážný J. 7. vydání. Bratislava: Universita Komenského, 1929, str. 328 a SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského: II. díl*. Editor Jiří Spáčil. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, str. 83

³⁹ REBRO, Karol. *Latinské právní výrazy a výroky*. 2. vyd. Bratislava: Obzor, 1986. str. 225

(*Gai. Inst. 3, 90*)⁴⁰ Depositum a commodatum byly zpočátku chráněny pouze právem praetorským, až později je převzalo právo civilní. Pignus bylo zřejmě zařazeno mezi reálné kontrakty až kompilátory.

3.1.1.1 *Mutuum*⁴¹

Mutuum (zápůjčka) byl jednostranný kontrakt, který zavazoval pouze stranu dlužníka. O kontraktu bylo možné hovořit až po odevzdání věci dlužníkovi, jakákoli dohoda nebo slib o půjčce předem nebyla závazná. Věřitel převedl na dlužníka vlastnictví určitých zastupitelných věcí s dohodou, že dlužník v určeném čase vrátil zastupitelné věci stejného množství, kvality a druhu. Gaius specifikuje, že k poskytnutí zápůjčky docházelo jen tehdy, týkalo-li se věcí, které bylo možné zvážít, změřit nebo spočítat. Stejně tvrdí Paulus: „*Zápůjčkou se mohou poskytnout takové věci, které jsou určeny váhou, počtem nebo mírou.*“ – „*Mutui datio consistit in his rebus quae pondere, numero, mensura consistunt.*“ (*Paulus D. 12, 1, 2, 1*)⁴² Tyto věci se pak převáděly do vlastnictví příjemců a ti potom vraceli zpět věci jiné, ale téže podstaty. „*Proto se také říká mutuum (mutuus = vzájemný), protože to, co jsem ti takto poskytl, stává se z mého tvým.*“ „*Unde etiam mutuum appellatum est, quia quod ita tibi a me datum est, ex meo tuum fit.*“ (*Gai. Ins. 3, 90*)⁴³ Touto obligací se tedy převáděly pouze věci zastupitelné, určené podle druhu, kvality nebo váhy. Dlužník nemusel vrátit tytéž peníze nebo jiné zastupitelné věci (species), ale stejné množství nebo jakost věcí (genus). „*Mutuum damus recepturi non eandem speciem quam dedimus, sed idem genus.*“ (*D. 12, 1, 2 pr.*)⁴⁴

⁴⁰ KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 200-1

⁴¹ REBRO, Karol a BLAHO, Peter. *Rímske právo*. 2. dopl. vyd. Bratislava, 1997. str. 281, KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 200-1, SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského: II. díl*. Editor Jiří Spáčil. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, str. 53-4, HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského. Díl 3. Právo obligační*. Upr. Sommer O., Vážný J. 7. vydání. Bratislava: Universita Komenského, 1929, str. 329-33

⁴² REBRO, Karol. *Latinské právnické výrazy a výroky*. 2. vyd. Bratislava: Obzor, 1986. str. 170

⁴³ KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 200-1

⁴⁴ BARTOŠEK, Milan. *Škola právnického myšlení*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993, str. 240

Mutuum byla smlouva bezplatná. Věřitel se nemohl domáhat více, než sám dal. Přesné omezení na poskytnutou sumu způsobilo, že bylo mutuum zásadně bezúročné. Úroky se však mohly dohodnout zvlášť pomocí stipulace. Při mutuu přecházelo vlastnictví, tedy i odpovědnost za nebezpečí poškození a zničení. Dlužník byl zodpovědný i za případnou nahodilou zkázu nebo ztrátu obdržených věcí. Mohlo být ale také dohodnuto, že nebezpečí postihovalo věřitele.

Omezení zápůjčky zavedlo senatusconsultum Macedonianum⁴⁵. Tento předpis zakazoval poskytovat zápůjčky synům, pokud jsou podrobeni otcovské moci. Zákaz se vztahoval pouze na zápůjčky peněžité. Výjimka nastala v případě, že věřitel z omluvitelného důvodu o dlužníkově poddaném stavu nevěděl nebo pokud byla zápůjčka přijata s otcovým svolením.

3.1.1.2 *Commodatum*⁴⁶

Commodatum (půjčka) byl reálný kontrakt, při němž kommodant odevzdával nespotřebovatelnou věc do bezplatného užívání kommodatářovi. Mohlo se jednat o věc movitou nebo nemovitou. Kommodatář byl povinen věc v určeném čase vrátit. Předmětem půjčky byly pouze věci nespotřebovatelné, které bylo možno užívat bez porušení jejich podstaty. „*Není možné půjčit věc, která se užíváním spotřebuje.*“ – „*Non potest commodari id, quod usu consumitur.*“ (Ulpianus D. 13, 6, 3, 6)⁴⁷ Spotřebovatelné mohly být předmětem půjčky pouze tehdy, pokud šlo o takové užívání, po němž mohly být věci navráceny in specie a neporušené, pokud se půjčkou nespotřebovaly. Věc přecházela pouze do naturální držby, proto kommodant nemusel být vlastníkem věci. „*Nikdo nepřevádí vlastnictví tím, že poskytne věc kommodatářovi.*“ – *Nemo commodando rem facit eius, cui commodat.*“ (Ulpianus D. 13, 6, 9)⁴⁸

⁴⁵ vydané za dob císaře Vespasiana, podnět byl od Maceda, který zavraždil svého otce, protože byl zatížen dluhy

⁴⁶ REBRO, Karol a BLAHO, Peter. *Rímske právo*. 2. dopl. vyd. Bratislava, 1997. str. 282, SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského: II. díl*. Editor Jiří Spáčil. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, str. 85, HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského. Díl 3. Právo obligační*. Upr. Sommer O., Vážný J. 7. vydání. Bratislava: Universita Komenského, 1929, str. 333-4

⁴⁷ REBRO, Karol. *Latinské právnické výrazy a výroky*. 2. vyd. Bratislava: Obzor, 1986. str. 183

⁴⁸ REBRO, Karol. *Latinské právnické výrazy a výroky*. 2. vyd. Bratislava: Obzor, 1986. str. 174

Užívání bylo vždy bezplatné, protože v případě dohodnuté odměny by se už nejednalo o půjčku ale o nájem věci.

„Pod věcí půjčenou ve vlastním smyslu rozumíme takovou věc, která ti byla odevzdána k užívání bez protiplnění anebo bezplatně. Jestliže je však připojena úplata, byla věc zjevně pronajata: půjčení věci totiž musí být bezplatné.“ - „Commodata autem res tunc proprie intellegitur, si nulla mercede accepta vel constituta res tibi utenda data est. Alioquin mercede interveniente locatus tibi usus rei videtur: gratuitum enim debet esse commodatum.“ (Iust. Inst. 3, 14, 2)⁴⁹

Kommodatář byl povinen po smluvené době nebo po užití věci věc vrátit a s ní i věci vedlejší, které k ní během užívání přibyly. Byl povinen užívat věc řádně a hospodárně a neužívat věc jinak, než bylo dohodnuto. Pokud porušil podmínky užívání, bylo to hodnoceno jako krádež z užitku. Kommodatář ručil za neporušenost věci, tedy nejen za dolus a culpa, ale i za custodii, musel věc chránit před ukradením a poškozením. *„Neodpovídá však za vyšší moc nebo vyšší náhodu, ovšem za předpokladu, že tato náhoda nenastala jeho zaviněním.“ - „Sed propter maiorem vim maioresve casus non tenetur, si modo non huius culpa is casus intervenerit.“ (Iust. Inst. 3, 14, 2)⁵⁰*

Kommodant byl zavázán nechat věc kommodatářovi v užívání. Byl povinen nahradit kommodatářovi případné náklady a také škodu, kterou mu úmyslně způsobil, např. vadou půjčené věci. Pro tyto nároky přísluší kommodatářovi actio commodati contraria a právo retenční

Pokud si půjčovatel vyhradil, že mohl žádat věc kdykoliv zpět, nejednalo se o kontrakt, ale pouze o faktický poměr, který se nazýval precarium (výprosa). *„Výprosa je to, co se dovolí prosícímu užívat tak dlouho, dokud netrpí ten, kdo to povolil.“ - „Precarium est, quod precibus petenti utendum conceditur tamdiu, quamdiu is qui concessit patitur.“ (Ulpianus D. 43, 26, 1 pr.)⁵¹*

---

⁴⁹ BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal a KRÜGER, Paul. : *Iustiniani Institutiones*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010, str. 251

⁵⁰ BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal a KRÜGER, Paul. : *Iustiniani Institutiones*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010, str. 251

⁵¹ REBRO, Karol. *Latinské právníké výrazy a výroky*. 2. vyd. Bratislava: Obzor, 1986. str. 205

3.1.1.3 *Depositum*⁵²

Depositum, tzv. smlouva schovací, spočívala v odevzdání movité věci do bezplatné ochrany. „*Úschova je, co bylo někomu dáno do ochrany.*“ – „*Depositum est, quod custodiendum alicui datum est.*“ (Ulpianus D. 16, 3, 1 pr.)⁵³ Depositář byl povinen se o věc starat a nemohl ji užívat. Byl povinen přijatou věc kdykoliv na požádání deponentovi vrátit. Nesl odpovědnost za úmyslné poškození věci, ale ne za nedbalost, to znamená za nepozornost nebo za zanedbání péče. Justinián uvádí: „*V bezpečí je ten, kdo věc, o níž se dostatečně pečlivě nestaral, pozbyl krádeží, neboť ten, kdo svěří věc do péče neopatrného přítele, musí její ztrátu připsat vlastní lehkomyšlnosti.*“ (Iust. Inst. 3, 14, 3)⁵⁴ Na depositáře nepřecházelo vlastnictví, věc přecházela pouze do detence, deponent tedy nemusel být vlastníkem věci.

Deponent byl povinen nahradit vzniklé výdaje nutné k zachování věci a případnou škodu spojenou s úschovou věci. Pro nároky depositáře v právu klasickém příslušelo retenční právo, to ale bylo za Justiniána odstraněno.

Předmětem deposita mohly být i peníze. Peníze se předávaly do úschovy zapečetěné nebo volné. V tom případě depositář vracel stejnou sumu peněz. Tento kontrakt se nazýval *depositum irregulare*. Na rozdíl od zápůjčky byly peníze předány pouze za účelem uschování, ne za účelem užívání.

Zvláštní druh deposita bylo *sequestratio*, t.j. uschování věci, o kterou se vedl právní spor, u třetí osoby (*sequester*). *Sequester* uschovával věc do doby vyřešení sporu a poté ji předal vítězi. „*O sequestraci hovoříme, pokud je věc, o kterou se vede spor, uložena až do skončení sporu u nezaujaté osoby do úschovy.*“ – „*Sequester dicitur,*

---

⁵² REBRO, Karol a BLAHO, Peter. *Rímske právo*. 2. dopl. vyd. Bratislava, 1997. str. 283-4, SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského: II. díl*. Editor Jiří Spáčil. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, str. 83-4, HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského. Díl 3. Právo obligační*. Upr. Sommer O., Vážný J. 7. vydání. Bratislava: Universita Komenského, 1929, str. 335-6, ARNDTS, Karl Ludwig. *Arndtsova učební kniha pandekt. Oddělení druhé. Kniha třetí. O Závazcích*. Praha: Wolters Kluwer Česká Republika, 2010, str. 190-2

⁵³ REBRO, Karol. *Latinské právní výrazy a výroky*. 2. vyd. Bratislava: Obzor, 1986. str. 86

⁵⁴ BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal a KRÜGER, Paul. *Institutiones*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010, str. 251

: *Iustiniani*

apud quem plurem eandem rem, de qua controversia est, deposuerunt.
(Modestinus d. 50, 16, 110)⁵⁵

3.1.1.4 Pignus⁵⁶

Pignus je smlouva o ruční zástavě, kterou se dávala věc movitá nebo nemovitá do držby k zajištění pohledávky. Věřitel se zavazoval po zaplacení dluhu věc dlužníkovi vrátit nebo vydat mu přebytek, pokud došlo k prodeji zástavy a existoval přebytek po odečtení dlužné částky z utržené ceny. Věřitel se stával pouze držitelem věci, byl povinen věc chránit, ale nemohl ji užívat, pokud nebylo dohodnuto. Ručil za zaviněné porušení věci. „Při ruční zástavě přechází jen držba na věřitele, vlastnictví věci zůstává dlužníkovi.“ – „*Pignus manente proprietate debitoris solam possessionem transfert ad creditorem.*“ (Florentinus D. 13, 7, 35, 1)⁵⁷

Dlužník měl povinnost nahradit věřiteli náklady vynaložené na zástavu a případnou škodu, kterou mu způsobil svým zaviněním. Byl také povinen nahradit škodu, jestliže vydával zástavu za cennější, než byla, nebo zastavil věc cizí nebo již zastavenou jinému a věřitel o tom nevěděl.

Postupně byla smlouva platná i v případě, že nedošlo k odevzdání zástavy (hypotheca), pokud z ní mohly vzniknout stejné nároky. „*Zástava se uzavírá nejen odevzdáním, ale také jednoduchou dohodou*“ – „*Pignus contrahitur non solum traditione sed etiam nuda conventione.*“ (Ulpianus D. 13, 7, 1)⁵⁸

---

⁵⁵ REBRO, Karol. *Latinské právní výrazy a výroky*. 2. vyd. Bratislava: Obzor, 1986. str. 234

⁵⁶ REBRO, Karol a BLAHO, Peter. *Rímské právo*. 2. dopl. vyd. Bratislava, 1997. str. 285, SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského: II. díl*. Editor Jiří Spáčil. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, str. 86, HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského. Díl 3. Právo obligační*. Upr. Sommer O., Vážný J. 7. vydání. Bratislava: Universita Komenského, 1929, str. 336-7, ARNDTS, Karl Ludwig. *Arndtova učební kniha pandekt. Oddělení druhé. Kniha třetí. O Závazcích*. Praha: Wolters Kluwer Česká Republika, 2010, str. 193

⁵⁷ REBRO, Karol. *Latinské právní výrazy a výroky*. 2. vyd. Bratislava: Obzor, 1986. str. 200

⁵⁸ REBRO, Karol. *Latinské právní výrazy a výroky*. 2. vyd. Bratislava: Obzor, 1986. str. 200

3.1.1.5 *Contractus innominati*⁵⁹

Původně nebylo ujednání o jiném plnění mezi stranami kromě čtyř uvedených kontraktů závazné. Již v době klasické se ale začalo uznávat, že i smlouva o atypickém plnění může být právně závazná. Plnění bylo podobné plnění ze smluv a jedna ze stran je již poskytla. Praetor této straně nabízel žalobu na to, aby donutila druhou stranu poskytnout slíbené protiplnění. Časem se počet těchto smluv rozšiřoval a byly uznávány jako nepojmenované kontrakty. Postklasické právo přineslo zobecnění do čtyř skupin: do ut des = dávám, abys dal; do ut facias = dávám, abys udělal; facio ut des = dělám, abys dal; facio ut facias = dělám, abys dělal.

Mezi nepojmenované smlouvy je řazena směna (rei permutatio), která se uskutečňovala formou výměny věci za věc, dále vetešnická smlouva (contractus aestimatorius), při které jeden subjekt předával druhému věc za účelem prodeje za dohodnutou cenu. Dalším typem je smír (transactio), který představoval dohodu mezi věřitelem a dlužníkem o poskytnutí vzájemných plnění, aby se vyhnuli soudnímu sporu. Výprosa (precarium) znamenala bezplatné přenechání věci do odvolání a datio ad experiendum, inspiciendum, vendendum bylo předání věci druhé osobě, aby ji ocenila, vyzkoušela a případně prodala.

3.1.2 Kontrakty verbální

Pro vznik kontraktu verbálního se vyžadovala určitá ústní forma, vyslovení příslušných formulí. „*Verbální obligace vzniká z otázky a odpovědi*“ - „*Verbis obligatio fit ex interrogatione et responsione.*“ (Gai. Inst. 3, 92)⁶⁰ Mezi verbální kontrakty se řadí stipulatio, dotis dictio a promissio iurata liberti.⁶¹

⁵⁹ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995. str. 248 a SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 198-9, BALÍK, Stanislav a Stanislav BALÍK. *Rukověť k dějinám římského práva a jeho institucí*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, str. 195, SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského: II. díl*. Editor Jiří Spáčil. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, str. 87

⁶⁰ KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 200-1

⁶¹ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1981. str. 119

3.1.2.1 *Stipulatio*⁶²

Stipulace byla nejdůležitější a nejrozšířenější smlouvou pro svou jednoduchost, pružnost a abstraktnost, takže mohla uspokojit nejrůznější právní i hospodářské účely. „*Stipulace je uspořádání slov, jimiž ten, kdo je tázán, odpovídá, že dá nebo učiní to, nač byl tázán.*“ – „*Stipulatio est verborum conceptio, quibus is qui interrogatur daturum facturumve se quod interrogatus est responderit.*“ (Pomponius D. 45, 1, 5, 1)⁶³

Jednalo se o formální, abstraktní kontrakt, který měl největší vliv na pozdější rozpracování teorie právního jednání. Stipulatio představovalo slavnostní ústní slib. Budoucí věřitel a dlužník si vyměnili navzájem otázku a odpověď. Věřitel blíže vymezil předmět závazku a dlužník byl povinen odpovědět slovesem, které bylo použito v otázce věřitele. Např. „Slibuješ?“ „Slibuji“. Postupně se upustilo od přísné formálnosti, ale ponechala se struktura otázky a odpovědi jako vyjádření souhlasu a sjednocení vůle stran na určitém obsahu. „*Stipulace je neplatná, když někdo neodpoví na to, co bude tázán*“ - „*Adhuc inutilis est stipulatio, si quis ad in quod interrogatus erit, non responderit.*“ (Gai. Inst. 3, 102)⁶⁴ Zpočátku musely být strany přítomné. V postklasické době se upustilo od jednoty a nepřerušování úkonu, slovního souladu a přítomnosti stran. Stačilo, aby byly v jednom místě, mohly odpovídat v cizí řeči, stačilo i být zapsáno, že dlužník odpověděl. Stipulatio se dalo použít na všechny typy závazků, na jakékoliv plnění. Stalo se synonymem dohody.

Římané měli ve zvyku sepisovat o stipulaci listinu, která ale v klasické době neměla jinou funkci než důkazní. Zavazovala pronesená slova. „*Non figura litterarum, sed oratione, quam exprimunt litterae, obligamur.*“ (Paulus D. 44, 7, 38) V postklasické době se stipulace změnila, hlavně na východě říše, těžiště jednání se přesunulo do listiny a slova pozbyla významu.⁶⁵

⁶² BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1981. str. 300 a REBRO, Karol a BLAHO, Peter. *Římské právo*. 2. dopl. vyd. Bratislava, 1997. str. 285-6

⁶³ BARTOŠEK, Milan. *Škola právního myšlení*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993, str. 248

⁶⁴ KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 204-5

⁶⁵ SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského: II. díl*. Editor Jiří Spáčil. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, str. 48

3.1.2.2 *Dotis dictio*

„Jsou i jiné obligace, které je možno uzavírat bez nějaké předchozí otázky: To je tehdy, když žena příslibuje věno.“ (Gai. Inst. 3, 95a)⁶⁶ Jednalo se o formu zřízení věna jednostranným verbálním kontraktem ve prospěch snoubence nebo manžela. Zřídil otec ženy nebo ona sama, pokud byla sui iuris. V přítomnosti manžela zřizovatel vyhlásil a upřesnil majetek dávaný do věna.⁶⁷ „Justinianovu právu jest dotis dictio neznáma.“⁶⁸

3.1.2.3 *Promissio iurata liberti*

Znamenal slavnostní slib propuštěnce ve prospěch patrona, který se zavazoval poskytnout dar nebo plnit určité služby. Dopředu byly dohodnuty podmínky propuštění. Tato dohoda nebyla platná podle civilního práva, protože otrok ještě neměl právní subjektivitu. Dohoda se stala platnou tak, že propuštěný otrok pak opakoval obsah předcházející dohody.⁶⁹

3.1.3 Kontrakty literární⁷⁰

Konstitutivním prvkem literárních kontraktů byla písemná forma. „Písemná obligace vzniká například přepisovanými pohledávkami. Přepisované pohledávky se pak provádějí dvojím způsobem, buď z věci na osobu, anebo z osoby na osobu.“ – „Litteris obligatio fit veluti nominibus transscripticiis. Fit autem nomen transscripticium duplici modo, vel a re in personam vel a persona in personam.“ (Gai. Inst. 3, 128)⁷¹ Věřitel zapsal do svého kodexu se svolením dlužníka, že mu byla určitá

⁶⁶ KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 203

⁶⁷ REBRO, Karol a BLAHO, Peter. *Rímske právo*. 2. dopl. vyd. Bratislava, 1997. str. 287

⁶⁸ HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského. Díl 3. Právo obligační*. Upr. Sommer O., Vážný J. 7. vydání. Bratislava: Universita Komenského, 1929, str. 480

⁶⁹ REBRO, Karol a BLAHO, Peter. *Rímske právo*. 2. dopl. vyd. Bratislava, 1997. str. 287

⁷⁰ REBRO, Karol a BLAHO, Peter. *Rímske právo*. 2. dopl. vyd. Bratislava, 1997. str. 287-8, SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského: II. díl*. Editor Jiří Spáčil. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, str. 51-2, KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 215, HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského. Díl 3. Právo obligační*. Upr. Sommer O., Vážný J. 7. vydání. Bratislava: Universita Komenského, 1929, str. 327

⁷¹ KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 213-14

částka vyplacena, i když se vyplacení skutečně nestalo, ale dlužník byl právně zavázán zaplatit věřiteli uvedenou sumu. Přepis z věci na osobu se prováděl zápisem peněžního dluhu např. ze smlouvy nájemné do účetních knih a přepis z osoby na osobu znamenal přepis dluhu jedné osoby na osobu druhou. Literární obligace sloužila výhradně účelům při novaci, kdy se nahrazovala existující obligace novou. K založení obligace zcela nové se jí zřejmě neužívalo.

Jinak tomu bylo ale s pohledávkami pokladními „nomina arcaria“, při nichž nevznikala obligace literární, ale reálná. Byly platné pouze tehdy, pokud byly peníze vyplaceny. Z toho důvodu obligace nevznikla, ale pokladní pohledávka pouze poskytovala svědectví o pohledávce uzavřené, označovala se pouze jako pokladní položka. Literární obligace „nomen transcriptio“ neznamenal žádnou změnu v pokladně.

Kromě nich ještě vznikaly literární obligace dlužními úpisy „chirographis, syngraphis“. Vznikaly takovým způsobem, když někdo napsal, že je dlužen nebo že zaplatí. Tyto druhy obligací byly vlastní cizincům.

Literární obligace již neměla v době klasické velkého významu vedle stipulace. V době postklasické již se nepoužívala, v právu justiniánském se literární obligace nevyskytují. „*Quae nomina hodie non sunt in usu.*“ (*Iust. Inst.* 3, 21)⁷²

3.1.4 Kontrakty konsensuální⁷³

K uzavření kontraktu postačoval pouze neformální konsensus, sjednocení stran na podstatných složkách úkonu. Charakteristické znaky kontraktu byly konsensus (souhlas stran o podstatných složkách jako dostatečný důvod právní existence), neformálnost (volnost formy projevu a vůle), zásada čisté závaznosti (závazky vznikaly jen mezi zúčastněnými stranami), dvoustrannost a žalovatelnost.

„Že obligace se v těchto případech kontrahují (pouhým) souhlasem, říkáme pak proto, že se nevyžaduje žádná náležitost, ani slovní, ani písemná, ale postačí, když se dohodnou ti, kdo právní jednání vedou.“ –

⁷² BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal a KRÜGER, Paul. *Institutiones*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010, str. 269

: *Iustiniani*

⁷³ REBRO, Karol a BLAHO, Peter. *Rímske právo*. 2. dopl. vyd. Bratislava, 1997. str. 252

„Ideo autem istis modis consensu dicimus obligationem contrahi, quia neque verborum neque scripturae ulla proprietates desideratur, sed sufficit eos qui negotium gerunt consensisse.“ (Gai. Inst. 3, 136)⁷⁴

„Tato právní jednání mohou vzniknout také mezi nepřítomnými, například dopisem nebo poslem.“ – „Unde inter absentes quoque talia negotia contrahuntur, veluti per epistulam aut per nuntium.“ (Iust. Inst. 3, 22, 2)⁷⁵

„U těchto smluv jsou dále strany vzájemně zavázány k tomu, co jeden druhému musí plnit na základě dobré víry a spravedlnosti.“ – „Item in his contractibus alter alteri obligatur in id, quod alterum alteri ex bono et aequo praestare oportet.“ (Iust. Inst. 3, 22, 3)⁷⁶

„Konsensem vznikají obligace při smlouvách o koupi a prodeji, pronájmu a nájmu, při smlouvách společenských a při smlouvách příkazních.“ – „Consensu fiunt obligationes in emptionibus venditionibus, locationibus conductionibus, societatibus, mandatis.“ (Gai. Inst. 3, 135)⁷⁷

3.2 Emptio venditio⁷⁸

Emptio venditio, jinak také smlouva trhov nebo kupní, byla charakterizována výměnou zboží za peníze. Jednalo se o vzjemn se zavazující kontrakt, při kterým se prodávající (venditor) zavazoval odevzdat vc do drzby a pokojného užívn kupujícímu (emptor) a kupující se zavazoval zaplatit dohodnutou cenu (pretium) v penězích. Vzjemn zavazující kontrakt znamenal, že jedna strana nebyla povinna plnit, pokud souasně neplnila i strana druh.

---

⁷⁴ KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve ttyrech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleenk, 2007, str. 214-15

⁷⁵ BLAHO, Peter, SKREJPEK, Michal a KRUGER, Paul. : *Iustiniani Institutiones*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010, str. 271

⁷⁶ BLAHO, Peter, SKREJPEK, Michal a KRUGER, Paul. : *Iustiniani Institutiones*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010, str. 271

⁷⁷ KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve ttyrech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleenk, 2007, str. 214-15

⁷⁸ BARTOSEK, Milan. *Encyklopedie rmskho práva*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1981. str. 143, REBRO, Karol a BLAHO, Peter. *Rmske právo*. 2. dopl. vyd. Bratislava, 1997. str. 288-93, SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva rmskho: II. dl*. Editor Jiří Spáčil. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, str. 55-65, HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva rmskho. Dl 3. Právo obligační*. Upr. Sommer O., Vn J. 7. vydání. Bratislava: Universita Komenského, 1929, str. 337-49, KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKREJPEK, Michal. *Rmsk právo*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995. str. 251-3

Římské právo původně uznávalo pouze prodej za hotové, který se uskutečňoval prostřednictvím bezprostředního vzájemného odevzdání věci a hotových peněz. Tím byl vztah ukončen. Nevznikal žádný nárok na plnění, tedy na vydání věci nebo zaplacení ceny. Teprve později pod vlivem bona fides a peregrinů se koupě stala konsensuálním kontraktem, ke kterému docházelo jednoduchou dohodou o věci a ceně.

„Ne zaplacením ceny, ale dohodou stran se uzavírá kupní smlouva.“
– *„Non enim pretii numeratio, sed conventio perficit emptionem.“* (Ulpianus D. 18, 1, 2, 1)⁷⁹

„Smlouva o koupi a prodeji se uzavírá, když dojde k dohodě o tržové ceně, i když by zatím cena nebyla vyplacena a také by ani nebyl dán závdavek.“ – *„Emptio et venditio contrahitur, cum de pretio convenerit, quamvis nondum pretium numeratum sit, ac ne arra quidem data fuerit.“* (Gai. Inst. 3, 139)⁸⁰ Římské právo znalo pouze závdavek daný jako doklad o uzavření smlouvy. Za Justiniána se toto však vztahovalo pouze na smlouvy, které nevznikly písemně. Pro písemné smlouvy platilo pravidlo, že jsou platné pouze tehdy, když byla vyhotovena listina o koupi a podepsána smluvními stranami. Pokud některá náležitost chyběla, mohly strany od smlouvy odstoupit. Pokud byl však již odevzdán závdavek, odstoupil-li kupec, přišel o odevzdanou věc, a odstoupil-li prodávající, musel vrátit dvojnásobek závdavku.⁸¹

„Jako se kupní smlouva uzavírá vzájemným souhlasem, tak se rozvazuje opačnou dohodou předtím, než byla splněna.“ – *„Emptio et venditio sicut consensu contrahitur, ita contrario consensu resolvitur, antequam fuerit res secuta.“* (Paulus D. 18, 5, 3)⁸²

3.2.1 Předmět smlouvy

Předmětem smlouvy mohla být jakákoliv věc, hmotná nebo nehmotná, ale také práva, např. užívací práva, pohledávky nebo dědictví. Předmětem mohla být také hmotná věc, která ještě neexistovala, která

⁷⁹ REBRO, Karol. *Latinské právní výrazy a výroky*. 2. vyd. Bratislava: Obzor, 1986. str. 181

⁸⁰ KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 216-7

⁸¹ BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal a KRÜGER, Paul. *Institutiones*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010, str. 271

⁸² REBRO, Karol. *Latinské právní výrazy a výroky*. 2. vyd. Bratislava: Obzor, 1986. str. 98

měla teprve vzniknout v budoucnu. Věc budoucí mohla být prodána s podmínkou, že vznikne, nebo i bez podmínky, ať vznikne nebo ne. První případ znamenal koupi věci nadějně (*emptio rei speratae*). Jednalo se o podmíněnou koupi, která byla účinná pouze při splnění podmínky, tedy pokud budoucí věc vznikla. U druhého případu se jednalo o hazardní koupi (*emptio spei*), kdy se kupovala naděje na budoucí věc, a kupec přijímal závazek zaplatit kupní cenu, i když se naděje nezdařila.

Koupě byla neplatná, pokud předmět neexistoval. Pokud předmět zanikl, koupě se stala neplatnou. *„Kdo ví, že kupuje posvátná anebo zasvěcená místa a stejně tak veřejná, jako tržiště nebo baziliku, ten kupuje zbytečně. Kdo však, podveden prodátelem, koupí takového věci jako věci soukromé nebo věci lidského práva, má žalobu z koupě, neboť si tyto věci ponechat nemůže, a to proto, aby mu byla nahrazena škoda, která vznikla z toho důvodu, že byl podveden. Totéž platí, když někdo koupí svobodného jako otroka.“* – *„Loca sacra vel religiosa, item publica, veluti forum basilicam, frustra quis sciens emit, quas tamen si pro privatis vel profanis deceptus a venditore emerit, babebit actionem ex empto, quod non habere ei liceat, ut consequatur, quod sua interest deceptum eum non esse. Idem iuris est, si hominem liberum pro servo emerit.“* (*Iust. Inst. 3, 23, 5*)⁸³

Předmět smlouvy mohl být určen individuálně, alternativně nebo genericky. Bylo možné prodávat i věci cizí, ale nebyly možné koupit si věc vlastní. To se podle stanoviska římských právníků předpokládalo, že se kupec buď mýlil, nebo jednal z donucení, a toto jednání bylo tedy neplatné.

3.2.2 Cena

Kupní cena (*pretium*) se vyjadřovala v penězích, jinak by se nejednalo o koupi, ale o směnu. Toto bylo mínění vládnoucích, ale právní školy na problém měly různý názor. *„Neboť je velmi sporné, zda trhovou cenou mohou být věci ostatní, zda například otrok nebo toga nebo pozemek mohou být trhovou cenou věci jiné.“* – *„Nam in ceteris rebus an pretium esse possit, veluti homo aut toga aut fundus alterius rei pretium*

---

⁸³ BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal a KRÜGER, Paul. *Institutiones*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010, str. 274-5

: *Iustiniani*

esse possit, valde quaeritur.“ ... „*Stoupenci druhé školy nesouhlasí a soudí, že něco jiného je směna věcí a něco jiného smlouvy o koupi a prodeji.*“ – „*Diversae scholae aucores dissentiunt aliudque esse existimant permutationem rerum, aliud emptionem et venditionem.*“ (Gai. Inst. 3, 141)⁸⁴ Sabiniáni však považovali za možné, aby cenou byla i jiná věc, pokud takovou věc měla druhá strana na prodej. „*Naši učitelé se domnívají, že trhová cena může pozůstávat i ve věci jiné.*“ - *Nostri praeceptores putant etiam in alia re posse consistere pretium.*“ ... „*Caelius Sabinus říká, že získám-li od tebe věc, kterou máš na prodej, například pozemek, a jako trhovou cenu dám třeba otroka, má se za to, že pozemek byl prodán a otrok dán jako trhová cena, aby pozemek byl získán.*“ – „*Sed ait Caelius Sabinus, si rem tibi venalem habenti, veluti fundum, acceperim et pretii nomine hominem forte dederim, fundum quidem videri venisse, hominem autem pretii nomine datum esse, ut fundus acciperetur.*“ (Gai. Inst. 3, 141)⁸⁵ Vedle peněžního plnění bylo však možné sjednat i další plnění jako vedlejší.

„*Trhová cena musí být určitá.*“ - „*Praetium autem certum esse debet.*“ (Gai. Inst. 3, 140)⁸⁶ Cena musela být objektivně určena v době, kdy se smlouva uzavírala. Musely být smlouveny alespoň objektivní znaky, podle kterých mohla být cena určena. Například stačilo určit cenu za jednotku míry nebo váhy. Cena musela být reálnou protihodnotou věci a musela být vážně míněna. Pokud se cena jen předstírala nebo ji prodávající neměl požadovat, jednalo se o darování. Cena ale nemusela odpovídat skutečné hodnotě věci. Byl platný i prodej, kdy kupec přeplatil nebo prodej pod cenou. V klasickém právu se pokládalo za běžné, že prodávající usiloval o prodej méně hodnotné věci za vyšší cenu a naopak kupující chtěl koupit co nejhodnotnější věc za co nejnižší cenu. Každý v dobrém úmyslu sledoval svůj prospěch, ale vlastně se chtěli navzájem oklamat. „*Pokud jde o cenu při koupi a prodeji, přirozeně, smluvním stranám je dovoleno se vzájemně obehrávat.*“ – „*In pretio emptionis et venditionis, naturaliter licet contrahentibus se circumvenire.*“ (Ulpianus D.

---

⁸⁴ KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 216-7

⁸⁵ KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 216-7

⁸⁶ KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 216-7

4, 4, 16, 4)⁸⁷ Pokud však někdo úmyslně uvedl protistranu v omyl, odpovídal za podvodně způsobenou škodu. V postklasickém právu se vyžadovalo, aby cena dosahovala alespoň poloviny reálné hodnoty věci, jinak mohl prodávající napadnout platnost smlouvy pro velmi vysokou škodu. Kupující měl právo vyhnout se zrušení smlouvy tím, že doplatil rozdíl v ceně.

3.2.3 Práva a povinnosti smluvních stran

Emptio venditio byl dvoustranný kontrakt, vyplývaly z něj práva a povinnosti pro prodávajícího i kupujícího.

Prodávající měl povinnost chránit věc až do odevzdání kupujícímu. Nesl odpovědnost za *omnis culpa*, ale ne za *vis maior*. Nebezpečí náhodné zkázy nebo zhoršení věci přecházelo na kupujícího okamžikem uzavření smlouvy. Kupující byl povinen zaplatit plnou cenu i v případě náhodného zničení věci. V klasickém právu platila zásada „náhoda je na škodu vlastníka“ (*casus nocet domino*), která byla vykládána tak, že koupí nedocházelo ke změně vlastníka, proto by mělo náhodné zničení věci postihovat prodávajícího. Zásada „*periculum es emptoris*“, že nebezpečí postihuje kupujícího, byla brána jako výjimka. Justinián již ale uvádí, že okamžikem uzavření smlouvy přechází okamžitě nebezpečí prodané věci na kupce, i když nebyla dosud věc kupci odevzdána. Prodávající je totiž bezpečný před všemi nároky vzniklé bez jeho úmyslu nebo nedbalosti. „*Cum autem emptio et venditio contracta sit, periculum rei venditae statim ad emptorem pertinet, tametsi adhuc ea res emptori tradita non sit... Quidquid enim sine dolo et culpa venditoris accidit, in eo venditor securus est.*“ (*Iust. Inst. 3, 23, 3*)⁸⁸ Doplnuje Paulus: „*Od uzavření kupní smlouvy postihuje nebezpečí kupujícího.*“ – „*Perfecta emptione periculum ad emptorem respiciet.*“ (*D. 18, 6, 8 pr.*)⁸⁹ Neplatilo to však, pokud byla smlouva podmíněna nebo odložená. Pak byla smlouva perfektní až okamžikem splnění podmínky a nebezpečí přecházelo až tímto

⁸⁷ REBRO, Karol. *Latinské právnícké výrazy a výroky*. 2. vyd. Bratislava: Obzor, 1986. str. 135

⁸⁸ BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal a KRÜGER, Paul. *Institutiones*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010, str. 274 : *Iustiniani*

⁸⁹ REBRO, Karol. *Latinské právnícké výrazy a výroky*. 2. vyd. Bratislava: Obzor, 1986. str. 198

okamžikem. Pokud na sebe prodávající převzal odpovědnost za náhodu, odpovídal pak i za nebezpečí vzniklé náhodou.

Prodávající měl dále povinnost odevzdat věc kupujícímu a zabezpečit mu klidné užívání a nerušenou držbu (*habere licere*). Nebyl ale povinen převést na kupujícího vlastnictví. Kupní smlouva byla zaměřena na samotnou výměnu zboží, bylo vhodné zabezpečit, aby kupující mohl věc pokojně užívat a nerušeně držet, aby ji mohl tímto způsobem nakonec vydržet a stát se vlastníkem. Stačilo, když byla kupujícímu garantována jistota, že mu nikdo věc neodebere a nebude si připisovat žádné věcné právo k věci. Prodávající byl zavázán chránit kupujícího před nároky třetích osob, což se uskutečňovala pomocí stipulace, kterou se prodávající zaručoval garantovat nerušenou držbu a užívání věci pod hrozbou náhrady dvojnásobku ceny. Postupně se tyto stipulace staly součástí kupní smlouvy. V některých případech se kupující stával vlastníkem na základě *mancipace*.

Prodávající byl povinen odevzdat kupujícímu veškeré příslušenství k věci a také plody a přírůstky k věci od okamžiku uzavření smlouvy. *„Pokud ovšem po uzavření smlouvy o koupi a prodeji něco přiroste k pozemku naplavením, připadne to kupci; ten, kdo snáší nebezpečí, musí mít totiž také prospěch.“* – *„Sed et si post emptionem fundo aliquid per alluvionem accessit, ad emptoris commodum pertinet: nam et commodum eius esse debet, cuius periculum est.“* (*Iust. Inst. 3, 23, 3*)⁹⁰

Prodávající ručil za vady věci v určitém rozsahu. Zodpovědnost prodávajícího se postupně vyvíjela. Prodávající původně za vady z kupní smlouvy vůbec neručil, pouze při *mancipaci* mohlo být v jistých mezích stanoveno ručení za vady. Jinak prodávající za skryté ani zjevné nedostatky neodpovídal, protože kupující si měl věc před koupí prohlédnout. Pokud měl být prodávající za vady odpovědný, bylo potřeba ji založit zvláštní úmluvou. Římské právo ale mělo tendenci přiklonit se k ručení za vady bez zvláštní úmluvy na podkladě samotné kupní smlouvy. Již podle *Zákona 12 desek* zakládala samotná *mancipace* závazek prodávajícího zastat se u soudu kupujícího v případě nároků třetí osoby.

---

⁹⁰ BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal a KRÜGER, Paul. *Institutiones*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010, str. 274-5

: *Iustiniani*

Prodávající ručil za vady právní. Ty nastaly v případě, že prodaná věc byla v cizím vlastnictví nebo byla zatížena zástavním právem nebo usufruktem. Ručení se týkalo vad, které existovaly již v okamžiku uzavření smlouvy, a kupující o nich nevěděl. Protože kupní smlouvou nepřecházelo vlastnictví, nenastávalo ručení hned, ale až v okamžiku, kdy byl kupujícímu věc odebrána na základě soudního rozhodnutí o právu třetí osoby (*res iudicio evicta*). Formálním předpokladem ručení bylo, že kupující ohlásil spor se třetí osobou prodávajícímu za tím účelem, aby ho prodávající ve sporu podpořil. Byl-li prodej uskutečněn mancipací a prodávající kupujícího u soudu nepodpořil nebo neúspěšně, ručil pro evikci dvojnásobkem tržové ceny. Při prodeji realizovaném tradicí muselo být ručení založeno zvláštní smlouvou. Postupně bylo uznáno, že bylo pro evikci možno žalovat rovnou ze smlouvy (*actio empti*).

Ručení za faktické vady se muselo opírat o vedlejší úmluvu ke kupní smlouvě, ve které bylo ručení specifikováno. Pokud prodávající prodal pozemek a ten byl ve skutečnosti menší, mohl kupující vymáhat rozdíl, nebo pokud prodávající tvrdil, že má pozemek určité vlastnosti, mohl kupující žalovat náhradu škody, kterou utrpěl důvěrou v to tvrzení. Pokud prodávající garantoval určitou kvalitu, kupující mohl vymáhat všechnu škodu. Prodávající také zodpovídal za to, že věc netrpí skrytými vadami, které ničí běžnou upotřebitelnost, prodávající byl povinen oznámit vady kupujícímu. U prodeje otroků např. jejich choroby nebo sklon k útěku. Tyto úpravy přinesl do ručení za faktické vady edikt kurulských aedilů, který stanovil ručení za vady i mimo uzavření úmluvy o vadách. Edikt se týkal smluv uzavíraných na tržišti při prodeji otroků a dobytka. Ručení neobsahovalo povinnost nahradit škodu, ale povinnost přistoupit na zrušení smlouvy nebo slevu z ceny. Kupující měl k dispozici dvě žaloby, *actio redhibitoria*, kterou se mohl do šesti měsíců domáhat zrušení smlouvy, a *actio quanti minoris*, kterou mohl do roka žádat poměrné snížení ceny. Vývoj postupně směřoval k tomu, že bylo možné žalovat pomocí *actio empti* přímo ze smlouvy, i když se nejednalo o obchod na tržišti a netýkal se otroků a dobytka. *Actio empti* se používala, pokud vyšly dodatečně najevo vady věci, které znemožňují její řádné užívání, i když o nich prodávající nevěděl. Do šesti měsíců mohla být smlouva zrušena nebo do roka poskytnuta sleva z ceny. Pokud byly takové vady

prodávajícím vědomě zamlčeny, mohlo se pomocí actio empti dosáhnout náhrady škody.

K povinnostem kupujícího patřilo zaplatit dohodnutou kupní cenu a nahradit veškerou škodu nebo výdaje vynaložené prodávajícím na věc od okamžiku uzavření smlouvy do převzetí věci. Kupující mohl odepřít zaplacení, pokud prodávající žádal cenu před dohodnutou lhůtou nebo odporoval vydat věc.

3.2.4 Pacta adiecta⁹¹

Při uzavření kupní smlouvy bylo možné k ní připojit různé vedlejší dohody, nazývané pacta adiecta. Bylo možné se dohodnout o odstoupení od smlouvy (lex commissoria), o koupi na zkoušku, o výhradě lepší nabídky (in diem addicto), o předkupním právu (pactum protimiseos), o nepropuštění otroka na svobodu, aj.

In diem addicto byla úmluva o výhradě lepšího kupujícího. Podle této úmluvy se kupní smlouva rušila, pokud se do stanovené doby našel pro stejnou věc jiný kupující, který učinil lepší nabídku. Smlouva se rušila jen, pokud prodávající tuto lepší nabídku přijal. Tuto povinnost mu však doložka neukládala. Nebo mohla být kupní smlouva uzavřena s podmínkou, že se uskuteční jen v tom případě, že se nenajde lepší nabídka.

Lex commissoria byla úmluva o oprávnění odstoupit od smlouvy, nebyl-li včas splněn závazek, např. cena nebyla zaplacená do určité doby. Pokud však plnění přijal později nebo uplatnil nárok žalobou, práva na odstoupení od smlouvy se vzdal.

---

⁹¹ HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského. Díl 3. Právo obligační*. Upr. Sommer O., Vážný J. 7. vydání. Bratislava: Universita Komenského, 1929, str. 350-1, KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995. str. 253, BARTOŠEK, Milan. *Škola právníckého myšlení*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993. str. 252, ARNDTS, Karl Ludwig. *Arndtsova učební kniha pandekt. Oddělení druhé. Kniha třetí. O Závazcích*. Praha: Wolters Kluwer Česká Republika, 2010, str. 107

3.3 Locatio conductio⁹²

Nájemní smlouva byla charakterizována peněžní úplatou za užívání věci, za práci nebo za dílo. Byla vytvářena podle příbuzné tržové smlouvy. Smlouva měla stejné základní náležitosti: věc, úplatu, lhůtu a souhlas stran. „Smlouva o nájmu a pronájmu je velmi podobná smlouvě o koupi a prodeji a obě vznikají podle obdobných právních pravidel.“ – „Locatio et conductio proxima est emptioni et venditioni isdemque iuris regulis consistunt.“ (Iust. Inst. 3, 24)⁹³ Pronajímatel (locator) se zavazoval odevzdat věc nájemníkovi (conductor) do dočasného užívání nebo pro něj pracovat nebo vykonat dílo. Nájemník se zavazoval jako protihodnotu dát pronajímateli peněžitou náhradu. Pronajímatel umisťoval (locatio) věci do užívání, vlastní pracovní sílu nebo určitý výsledek svojí činnosti. Nájemce si odnášel pronajatou věc, pracovníka nebo materiál na zpracování.

Rozsáhlý smluvní útvar zahrnoval tři typy smluv, nájemní smlouvu, pracovní smlouvu a smlouvu o dílo. Tyto smlouvy měly velký význam hlavně pro nemajetné vrstvy, které mohly hospodařit na pronajaté půdě, bydlet v pronajatém bytě, měly možnost zpeněžit svoji pracovní sílu. Tento systém však také nabízel široký prostor pro vykořisťování pro vrstvy majetné, víc zvýhodňoval majetně silnějšího a nechránil tedy sociálně slabší stranu.

Locatio conductio vznikla a vyvinula se nejprve v oblasti majetkového práva státního. Právo vybírat daně bylo brzy ponecháno za úhrnnou cenu soukromým podnikatelům. Smlouva byla koncipována jako locatio vectigalium (umístění berních pohledávek). Výběr vykonavatelů probíhal veřejnou dražbou, stejně tak i v případě zadávání provedení veřejných prací nebo staveb. I nájemní smlouvy byly zpočátku vztahem mezi státem a soukromými, ty se pak staly vzorem pro nájem práva soukromého.

---

⁹² BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1981. str. 219, REBRO, Karol a BLAHO, Peter. *Římské právo*. 2. dopl. vyd. Bratislava, 1997. str. 293-8, SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského: II. díl*. Editor Jiří Spáčil. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, str. 66-71, HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského. Díl 3. Právo obligační*. Upr. Sommer O., Vážný J. 7. vydání. Bratislava: Universita Komenského, 1929, str. 351-7, KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995. str. 253-5

⁹³ BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal a KRÜGER, Paul. *Institutiones*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010, str. 274-5 : Iustiniani

3.3.1 Locatio conductio rei

Smlouva o nájmu věci, ve které se pronajímatel zavazoval odevzdat nespotřebovatelnou věc nájemci do užívání na určitý čas a nájemce se zavazoval platit dohodnuté nájemné v penězích. Smlouva byla perfektní, pokud se strany dohodly na předmětu a výši nájemného. Když se jednalo o požívání, zejména venkovského pozemku, nazývala se smlouva pacht. Při pachtu bylo možné hradit nájemné také v plodech, buď stanovené množství, nebo kvótu. Předmětem nájemní smlouvy mohla být movitá nebo nemovitá věc, hmotná nebo nehmotná, nespotřebovatelná a přesně určená. Výjimečně se mohlo jednat i o věci spotřebovatelné, ale pouze pokud nebyly určené na spotřebu, ale např. na ozdobu nebo reklamu. Největší význam měl pacht pozemků, ve městech pak nájem bytů v činžovních domech.

Nájem i pacht se většinou uzavíral na určitý čas. Uplynutím této doby nájem skončil. Pokud pronajímatel ponechal věc dále nájemci, považovala se smlouva za mlčky prodlouženou, pacht o rok a nájem na dobu užívání věci. Před uplynutím doby mohl být nájem skončen jednostranným odstoupením jen ze zvláštních důvodů. Pronajímatel mohl odstoupit, pokud nájemce neplatil nájem dva roky nebo nakládal špatně s pronajatou věcí, dále pokud bylo nutné opravit dům pro poruchy, které činily dům neobyvatelný, nebo když dům potřeboval pronajímatel pro sebe. Nájemce mohl předčasně odstoupit, pokud měla věc vady přičítící se smluvenému užívání nebo pokud měl nájemce důvodnou obavu z nebezpečného stavu věci. Byla-li smlouva uzavřena na dobu neurčitou, mohly strany odstoupit od smlouvy kdykoliv. Výpovědní lhůty neexistovaly. Pokud někdo během nájmu koupil věc, která byla předmětem nájmu, nebyl povinný nechat ji v užívání nájemce s ohledem na zásadu „koupě ruší nájem“ (emptio tollit locatum). Smrtí jedné ze stran nájemní smlouva nekončila. *„Jestliže pronajímatel za trvání smlouvy zemře, nastupuje do všech práv ze smlouvy jeho dědic.“ – „Mortuo conductore intra tempora conductionis heres eius eodem iure in conductionem succedit.“ (Iust. Inst. 3, 24)⁹⁴*

---

⁹⁴ BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal a KRÜGER, Paul. *Justin Institutiones*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010, str. 278-9

: *Iustiniani*

Pronajímatel byl povinen vydat pronajatou věc v užitelném stavu a udržovat ji v takovém stavu po celou dobu nájmu. Byl zodpovědný za dolus a omnis culpa, za skryté vady a za škodu vzniklou z jeho viny. Pronajímatel byl povinný nahradit nájemci nezbytné náklady, které na věc vynaložil.

Nájemce byl povinen platit dohodnuté nájemné po skončení užívání pouze v penězích a vrátit věc po uplynutí nájmu se všemi přírůstky. Byl povinen platit, i když věc nějakou dobu neužíval. Pachtýř mohl žádat poměrnou slevu pachtovného, pokud ho postihla v důsledku živelných pohrom neúroda. Pouze pokud ale tato špatná úroda nebyla vyvážena bohatou úrodou v ostatních letech. Nájemce byl povinen věc užívat řádně v mezích ujednaných ve smlouvě, odpovídal za dolus a omnis culpa. Pokud užíval věc nedovoleným způsobem, odpovídal i za náhodu. Neodpovídal za běžné opotřebování věci.

3.3.2 Locatio conductio operarum

Locatio conductio operarum, smlouva pracovní nebo také služební, znamenala využití intelektuální i fyzické síly člověka. V římské společnosti zaujímala pracovní smlouva podřadnou pozici. V otrokářské společnosti se potřeba pracovního výkonu uspokojovala prostřednictvím nucené práce, práce otroků, nájmu práce otroků a nájmu svobodné práce. Nucená práce byla bezplatná práce obyvatel provincií jako druh daně. Práce otroků zaujímala největší objem a představovala práci otroků, které vlastnil stát nebo soukromníci. Pro vlastníky otroků to bylo nákladné, protože museli otroky i živit. Nájem práce otroků umožňovala vlastníkovi otroků, který jich měl přebytek, zhodnotit je pronájmem jejich síly. To způsobilo další zhoršení postavení otroků, protože nájemce se snažil vytěžit z nich co nejvíce. Teprve v poslední řadě nastupoval nájem práce svobodných, který byl zaměřen převážně na manuální práce. Římské právo rozeznávalo práce nesvobodné (manuální, operae illiberales) a svobodné (duševní, kvalifikované, operae liberales). Předmětem této smlouvy mohly být pouze práce nesvobodné. Pracovní smlouva tedy znamenala velký sociální rozdíl mezi postavením svobodného zaměstnavatele a zaměstnance, který byl nucený pronajímat svou pracovní sílu. Zaměstnavatel byl ve výhodnějším postavení.

Římské právo neuznávalo pracovní smlouvu mezi sociálně rovnými nebo dokonce pronajmutí pracovní síly lidmi vyššího postavení. Římskému vnímání odporovalo dohodnout si mzdu za svobodné práce. Bylo zvykem odměňovat, za císařství se připouštělo slíbit čestnou odměnu (honorarium), z tohoto slibu však nevznikal právem uznaný závazek.

Locatio conductio operarum byla smlouva, kterou pracovník (locator) dával na určitou dobu za peněžitou mzdu svoji pracovní sílu jiné osobě (conductor) k službám. „*Homo liber, qui statum suum in potestate habet, et peiorem eum et meliorem facere potest, atque ideo operas suas diurnas nocturnasque locat.*“ (Paulus 2, 18, 1)⁹⁵

Pracovník pronajímal za mzdu sebe a svoji pracovní sílu objednateli. Pracovník byl osobně vázaný plnit dohodnutou práci a služby. Zaměstnavatel byl povinen platit dohodnutou mzdu a to i tehdy, odmítl-li přijmout práci pracovníka nebo nemohl-li pracovník pracovat kvůli důvodům na straně zaměstnavatele. Pracovník musel vykonávat práce řádně a osobně, bylo povinen nahradit případnou škodu způsobenou svou vinou. Smlouva končila uplynutím času nebo výpovědí z oprávněného důvodu.

Pracovník měl žalobu actio locati o zaplacení mzdy a splnění nahodilých vedlejších výdajů. Zaměstnavatel měl žalobu actio conducti o skutečné konání slíbených služeb a o náhradu škody, pokud práce vinou pracovníka nebyly konány vůbec nebo řádně.⁹⁶

3.3.3 Locatio conductio operis

Smlouva o dílo se uzavírala k provedení díla (opus) za peněžitou úplatu. Dodavatel (conductor) se zavazoval objednateli (locator) vyrobit za odměnu dílo nebo úspěšný pracovní výsledek. Strany byly pojmenované opačně než u pracovní smlouvy. Objednatel zpravidla dodal materiál a dodavatel ho převzal na zpracování. Pokud by materiál dodal přímo dodavatel, jednalo se podle římského práva o kupní smlouvu. Toto upřesňuje Gaius: „*Dále je sporné, zda se uzavírá smlouva o koupi*

⁹⁵ HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského. Díl 3. Právo obligační.* Upr. Sommer O., Vážný J. 7. vydání. Bratislava: Universita Komenského, 1929, str. 355

⁹⁶ ARNDTS, Karl Ludwig. *Arndtova učební kniha pandekt. Oddělení druhé. Kniha třetí. O Závazcích.* Praha: Wolters Kluwer Česká Republika, 2010, str. 232

a prodeji či smlouva o pronájmu a nájmu, když se se zlatníkem dohodnu, že mně ze svého zlata zhotoví prsteny o jisté váze a jistého tvaru a že za to dostane dejme tomu 200 denárů. Cassius říká, že o materiálu samém se uzavírá smlouva o koupi a prodeji, o pracovním výkonu však smlouva o pronájmu a nájmu. Ale většina právníků uznala, že se uzavírá smlouva o koupi a prodeji. Avšak dám-li mu zlato vlastní a stanoví se úplata za pracovní výkon, uzavírá se nepochybně smlouva o pronájmu a nájmu.“ – „Item quaeritur, si cum aurifice mihi convenerit, ut is ex auro suo certi ponderis certaeque formae anulos mihi faceret, et acciperet verbi gratia denarios CC, utrum emptio et venditio an locatio et conductio contrahatur. Cassius ait materiae quidem emptionem venditionemque contrahi, operarum autem locationem et conductionem. Sed plerisque placuit emptionem et venditionem contrahi. Atqui si meum aurum ei dedero mercede pro opera constituta, convenit locationem conductionem contrahi.“ (Gai. Inst. 3, 147)⁹⁷

Předmětem smlouvy bylo provedení díla zemního (např. vykopání příkopu) nebo zřízení stavby, upravení nebo zpracování movitých věcí (vyčištění šatů, spravení prstenu), vyučení otroka určitému řemeslu nebo umění, doprava věcí nebo osob. Při posuzování předmětu smlouvy nebyl kladen důraz na práci, ale na výsledek práce podle projeveného přání objednatele.

Dodavateli mohly být odevzdány věci zastupitelné ke zpracování nebo dopravě s dohodou, že bylo smlouvě vyhověno, pokud byly zpracovány nebo dopraveny věci jiné stejného druhu. V takovém případě přecházelo na dodavatele vlastnictví těchto věcí a dodavatele zatěžovala i odpovědnost za náhodu. Takové smlouvy byly nazývány *locatio conductio irregularis*.

Dodavatel byl povinen provést a dodat dílo podle domluvy, včas a bezvadně. Pokud dílo vykazovalo vady, mohlo se jednat o vady způsobené poškozením věci nebo o vady ve zpracování. Dodavatel ručil za vinu. Dodavatele zatěžovalo i riziko náhodného poškození a zničení díla před odevzdáním, nesl odpovědnost za poškození věcí převzatých na zpracování, ale také za svou nezkušenost a nevědomost, pokud např.

---

⁹⁷ KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 218-9

neměl potřebnou zručnost a vědomosti. Dodavatel mohl svěřit vykonání díla někomu jiného nebo mohl použít pomocníky, ručil pak za vinu, kterou se dopustil při výběru těchto osob nebo při jejich řízení a kontrole (culpa in eligendo et inspiciendo).

Objednatel byl povinen zaplatit smluvenou mzdu za hotové dílo, ne za vynaloženou práci. Stihla-li dílo zkáza, nesl nebezpečí dodavatel a objednatel nemusel platit, pokud se to stalo před schválením díla (kolaudací). Pokud bylo dílo zničeno vis maior, nesl odpovědnost objednatel.

Zvláštní ustanovení platila pro dopravu zboží po moři. Bylo třeba správně charakterizovat typ smlouvy. Pokud se doprava sjednávala jako nájem lodi, jednalo se o nájem věci, ale pokud se sjednávala jako doprava zboží, šlo o locatio conductio operis. Pro ni byl přejet do práva římského lex Rhodia de iactu. *„Rhodský zákon zabezpečuje, pokud se museli vyhodit věci s cílem odlehčit loď, aby škoda byla nahrazena z příspěvků všech, v jejichž prospěch se věci obětovali.“* - *„Lege Rhodia cavetur, ut si levandae navis gratia iactus mercium factus et omnium contributione sarciatur quod pro omnibus datum est.“* (Paul. D. 14, 2, 1)⁹⁸ Tento předpis upravoval hrazení škody při nehodě lodi. Pokud byla loď v nebezpečí a pro její záchranu bylo nutné část zboží nebo nářadí vyhodit přes palubu, hradili způsobenou škodu společnými příspěvky všichni zúčastnění, vlastník lodi a vlastníci zboží obětovaného i zachráněného. Vlastníci zboží byli povinni zaplatit poměrně přiměřené odškodné za vyhozené zboží kapitánovi, který rozdělil odškodné mezi poškozené podle poměru zachráněného zboží. Kapitán byl oprávněn zadržovat zboží až do vyrovnání.

---

⁹⁸ REBRO, Karol. *Latinské právníké výrazy a výroky*. 2. vyd. Bratislava: Obzor, 1986. str. 151

3.4 Societas⁹⁹

Společenská smlouva byl konsensuální kontrakt, kterým se dva nebo více osob zavazovali napomáhat dosažení společného, právem dovoleného cíle společnými prostředky. Účastníci smlouvy (společníci) se dohodly, že se budou podle dopředu určených kritérií dělit o zisky a případné ztráty.

Smlouva prošla dlouhým vývojem, ale vždy se jednalo o trvalejší vztah mezi společníky a sledoval se společný cíl. Uplatňovala se všude tam, kde sledovaný cíl nemohl dosáhnout jedinec sám, proto byl ochotný potlačit individuální zájem a upřednostnit společný. Starořímské právo znalo jen společenství majetku (consortium). Za rozvinutého mezinárodního obchodu za republiky vznikly výdělečné společnosti podnikatelů, které měly význam pro rozvoj hospodářského života. Z těchto kořenů se pak vyvinulo societas.

Mezi náležitosti společenské smlouvy patřil přínos. Společníci slibovali majetkové plnění a vytvořili pak z vkladů společné jmění. Společnost nebyla právnická osoba, proto vklady společníků nevytvářely zvláštní samostatný majetek, ale stávaly se předmětem spoluvlastnictví společníků. Společníci byli spoluvlastníky podle poměru přínosu, se kterým mělo být hospodařeno. Přínos mohl být z majetku všeho druhu, nemovitosti, zboží, peníze, odborná nebo intelektuální činnost. Přínosy společníků nemusely být stejné. „*Neboť je zřejmé, že do společnosti lze vstoupit rovněž tak, že jeden peníze vnese a druhý nevnese, a přesto je zisk pro ně společný: často totiž činnost jednoho má hodnotu peněz.*“ – „*Nam et ita coiri posse societatem constat, ut unus pecuniam conferat, alter non conferat, et tamen lucrum inter eos commune sit; saepe enim opera alicuis pro pecunia valet.*“ (Gai. Inst. 3, 149)¹⁰⁰ Pokud nebylo

---

⁹⁹ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1981. str. 297, REBRO, Karol a BLAHO, Peter. *Římské právo*. 2. dopl. vyd. Bratislava, 1997. str. 298-301, SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského: II. díl*. Editor Jiří Spáčil. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, str. 71-6, HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského. Díl 3. Právo obligační*. Upr. Sommer O., Vážný J. 7. vydání. Bratislava: Universita Komenského, 1929, str. 357-61, KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995. str. 255-6, SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 190-2

¹⁰⁰ KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 219-20

domluveno jinak, byly podíly na zisku a ztrátě pro všechny společníky stejné. „Jestliže nebylo výslovně nic dohodnuto o podílu na zisku a ztrátách, mělo se za to, že tyto podíly na zisku a ztrátách se pokládají za stejně velké.“ – „*Et quidem si nihil de partibus lucri et damni nominatim convenerit, aequales scilicet partes et in lucro et in damno spectantur.*“ (Iust. Inst. 3, 25, 1)¹⁰¹ Mohlo být ale domluveno, že společník se podílel pouze na zisku, ne na ztrátě. Nebylo však přípustné, aby se společník podílel pouze na ztrátě. „*Je spravedlivé, aby ten, kdo se podílí na zisku, se podílel také na ztrátě.*“ – „*Aequum est, ut quis participavit lucrum, participet et damnum.*“ (Ulpianus D. 17, 2, 55)¹⁰²

Účelem společnosti byl zpravidla majetkový prospěch. Účel musel být dovolený, užitečný pro všechny společníky. „*Vlastní účel spolčení se může směřovati i k něčemu jinému, nežli k zájmům majetkovým, na př. ku podporování umění nebo vědy, anebo k pouhé zábavě; ale právní poměr vzniká z toho všude jenom potud, pokud k dosažení onoho účelu se vstupuje v právní závazky majetkové.*“¹⁰³ Podle účelu bylo možné společnosti rozlišovat. „*Do společnosti obvykle vstupujeme, že se smlouva týká, buď veškerého majetku, anebo nějaké jednotlivé záležitosti, například nákupu a prodeje otroků.*“ – „*Societatem coire solemus aut totorum bonorum aut unius alicuius negotii, veluti macipiorum emendorum aut vendendorum.*“ (Gai. Inst. 3, 148)¹⁰⁴

Původním typem societas bylo společenství všeho přítomného i budoucího jmění (societas omnium bonorum), které zahrnovalo i vše, co společník nabyl bez své činnosti, např. dědictvím, darem. Vedle toho existovala všeobecná společnost výdělková (societas quaestus), která zahrnovala vše, co společníci nabyly vlastní činností. Tyto společnosti se nazývaly generální, protože se týkaly celého jmění. Ostatní společnosti, které byly zaměřené pouze na některou část obchodního podnikání, se nazývaly partikulární. K těm patřila obchodní společnost (societas negotiationis), která se rozvinula pod vlivem mezinárodního obchodu

¹⁰¹ BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal a KRÜGER, Paul. : *Iustiniani Institutiones*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010, str. 278-9

¹⁰² REBRO, Karol. *Latinské právní výrazy a výroky*. 2. vyd. Bratislava: Obzor, 1986. str. 33

¹⁰³ ARNDTS, Karl Ludwig. *Arndtsova učební kniha pandekt. Oddělení druhé. Kniha třetí. O Závazcích*. Praha: Wolters Kluwer Česká Republika, 2010, str. 237

¹⁰⁴ KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 218-9

a jejím účelem bylo provozování určité obchodní živnosti (banka, obchod s otroky) nebo provedení jednotlivého obchodu (societas unius rei).

Společnost se zakládala neformální dohodou o spolupráci ke společnému cíli. Souhlas musel mít trvalý charakter. Práva a povinnosti vznikaly jen mezi společníky, navenek nebyla dohoda nijak účinná. Společnost neměla právní subjektivitu. Společníci měli jednat společně. Pokud jednal jeden společník, vystupoval jako nepřímý zástupce ostatních. Pozdější právo uznávalo přímé zastoupení, ale stále zástupce zastupoval společníky a ne společnost samou.

Společnost se zakládala na vzájemné důvěře společníků, museli si zachovávat věrnost a jednat poctivě. Odpovídali jen za zlý úmysl (dolus). Náleželo jim beneficium competentiae, oprávnění k tomu, že exekuci bylo možné vést jen proti majetku ne proti osobě. Do existující společnosti nemohli být přijati noví společníci, musela se uzavřít nová společnost. Společníci měli povinnost plnit slíbený přínos, rozdělit se o zisk a nahradit poměrně ztrátu. Povinnost se týkala pouze společné ztráty a nákladů, která vznikla z provádění společné činnosti. K vyrovnání vzájemných nároků měli společníci k dispozici žalobu actio pro socio. Její uplatnění u soudu ale znamenalo zánik společnosti, protože znamenalo konec vzájemné důvěry. Odsouzený se stával bezectným (infamis). K rozdělení spoluvlastnictví sloužila actio communi dividundo.

Societas se rušila splněním nebo zmařením svého účelu nebo uběhnutím lhůty stanovené ve smlouvě. „Společnost trvá pak tak dlouho, dokud společníci trvají na své dohodě.“ – „Manet autem societas eo usque, donec in eodem consensu perseverant.“ (Gai. Inst. 3, 151)¹⁰⁵ Společnost mohla skončit společným usnesením všech společníků i jednostrannou výpovědí společníka. „Vedle toho zaniká společnost rovněž smrtí společníka, protože ten, kdo uzavírá společenskou smlouvu, vybírá si určitou osobu.“ – „Solvitur adhuc societas etiam morte socii, quia qui societatem contrahit, certam personam sibi eligit.“ (Gai. Inst. 3, 152)¹⁰⁶ Společnost zanikala také kapitisdeminucí společníka, protože ta byla podle civilního práva rovna smrti. Pokud byl majetek některého společníka

¹⁰⁵ KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 220-1

¹⁰⁶ KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 220-1

zabaven nebo prodán, společnost také zanikla. Zbývající společníci mohli ve společnosti pokračovat, ale bylo to považováno za založené společnosti nové. Zrušením společnosti zaniká societas, ale nezanikají vzájemné nároky a závazky společníků, k jejich vypořádání slouží výše zmiňovaná actio pro socio. Původně ji bylo možno použít až po zániku společnosti, za Justiniána i při jejím trvání.

3.5 Mandatum¹⁰⁷

Mandatum je příkazní smlouva o bezplatném obstarání cizích záležitostí. Vyvinula se s rozvojem obchodní činnosti Římanů v dobytých územích a ve styku s peregriny. Zprvu byla chápána jako nezištná přátelská služba, předpokládal se blízký osobní vztah mezi mandantem a mandatářem. Příkazník (mandatář) se zavazoval bezplatně obstarat záležitost příkazce (mandant), kterou mu svěřil ve vlastním zájmu nebo zájmu třetích osob. „Smlouva příkazní vzniká, dáváme-li příkaz, ať již v zájmu našem nebo cizím.“ – „Mandatum consistit, sive nostra gratia mandemus sive aliena.“ (Gai. Inst. 3, 155)¹⁰⁸ Záležitosti mohly být právního charakteru (zastoupení u soudu) nebo faktické činnosti. Činnost bývala v zájmu mandanta (mea gratia), ale mohl na ní mít zájem i mandatář (mea et tua gratia) nebo třetí osoba (alieni gratia). Kdyby příkaz sledoval jen zájem mandatáře (tua gratia), mandatum by nevzniklo. „Dám-li ti příkaz ve tvém zájmu, je příkaz zbytečný.“ – „Nam si tua gratia tibi mandem, supervacuum est mandatum.“ (Gai. Inst. 3, 156)¹⁰⁹ Příkaz musel být určitý a dovolený, nesměl se přičít dobrým mravům.

Pro mandatum byla charakteristická bezplatnost. „Příkaz, pokud není bezplatný, je neplatný.“ – „Mandatum nisi gratuitum nullum est.“ (Paulus

---

¹⁰⁷ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1981. str. 223-4, REBRO, Karol a BLAHO, Peter. *Římské právo*. 2. dopl. vyd. Bratislava, 1997. str. 302-3, SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského: II. díl*. Editor Jiří Spáčil. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, str. 77-9, HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského. Díl 3. Právo obligační*. Upr. Sommer O., Vážný J. 7. vydání. Bratislava: Universita Komenského, 1929, str. 361-3, KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995. str. 257-8, SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 192-4

¹⁰⁸ KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, 222-3

¹⁰⁹ KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 222-3

D. 17, 1, 1, 4)¹¹⁰ Pokud byla dohodnuta odměna, jednalo se o pracovní smlouvu nebo smlouvu o dílo. „Je nezbytné vědět, že pokud příkazní smlouva není bezúplatná, spadá do jiné skupiny právních jednání. Dohodou o úplatě se stává smlouvou o nájmu a pronájmu.“ – „In summa sciendum est mandatum, nisi gratuitum sit, in aliam formam negotii cadere. Nam mercede constituta incipit locatio et conductio esse.“ (Iust. Inst. 3, 26, 13)¹¹¹ Bylo možné poskytnout mandatáři odměnu, což bylo běžné zejména při vyšších službách.

Mandatář byl povinen provést příkaz věrně a řádně a řídit se pokyny mandanta. Musel vyúčtovat vše, čeho se mu při provádění příkazu dostalo. Porušil-li vědomě tyto povinnosti, byl povinen k náhradě škody. Ručil za úmysl a za Justiniána i za nedbalost. Mandatář měl plnit příkaz osobně nebo mohl pověřit jiné osoby, pak byl zodpovědný za nedbalost při volbě zástupce.

Mandant byl povinný převzít účinky přikázaného jednání, zprostit mandátáře převzatého závazku. Musel nahradit mandatáři všechny výdaje, které byly nevyhnutelné, a škodu, kterou utrpěl při výkonu příkazu.

Pokud mandatář překročil pokyny mandanta, činil tak na vlastní účet a nebezpečí. „Ten, kdo příkaz vykonává, nesmí jít za rámec příkazu.“ – „Is qui exsequitur mandatum non debet excedere fines mandati.“ (Iust. Inst. 3, 26, 8)¹¹² Mandant nebyl povinen účinky tohoto jednání převzít a mohl žádat náhradu škody, pokud např. prodal mandatář věc pod cenou. Pro porušení povinností příslušela smluvním stranám žaloba actio mandati.

Smlouva zanikala splněním příkazu nebo nemožností příkaz splnit, uplynutím stanovené doby nebo úmrtím jedné ze stran. Smlouvu bylo možné také ukončit odstoupením mandátáře nebo odvoláním příkazu mandantem. „Příkazní smlouva zanikne, když je příkaz odvolán, pokud ještě nic nebylo konáno.“ – „Recte quoque mandatum contractum, si, dum adhuc integra res sit, revocatum fuerit, evanescit.“ „Každý se může svobodně rozhodnout příkaz nepřijmout.“ – „Mandatum non suscipere

---

¹¹⁰ REBRO, Karol. *Latinské právníké výrazy a výroky*. 2. vyd. Bratislava: Obzor, 1986. str. 162

¹¹¹ BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal a KRÜGER, Paul. *Institutiones*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010, str. 286-7

: Iustiniani

¹¹² BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal a KRÜGER, Paul. *Institutiones*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010, str. 284-5

: Iustiniani

liberum est.“ (*Iust. Inst. 3. 26*)¹¹³ Odvolání a výpověď, ta hlavně pro nepodání včas, nebyla-li omluvena, zakládá žalobu pro vzniklou škodu. Již vzniklé nároky trvají.

Mezi zvláštní druhy mandátní smlouvy patřilo *mandatum qualificatum*, příkaz úvěrový, který byl charakterizován příkazem o poskytnutí úvěru třetí osobě nebo poskytnutím záruku za cizí závazek. Mezi prvními dvěma vznikala smlouva příkazní a mezi druhým a třetím smlouva o zápůjčce (*mutuum*).

---

¹¹³ BLAHO, Peter, Michal SKŘEJPEK a Paul KRÜGER. *Institutiones*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010, str. 284-5

4. Současná právní úprava

V předchozích částech práce byla charakterizována právní úprava kontraktů v římském právu. Římské právo se rozvíjelo více než tisíc let a jeho odkaz je významný pro moderní právní řády dnešní doby. Právo se během vývoje výrazně změnilo, ale nadále spočívalo na svých kořenech. Právo antického Říma se cestou recepce stalo historickým základem práva současné Evropy i mimoevropských zemí. Svět se od starověku změnil, ale ze starověkého práva přežily ty instituce, které odpovídají sociálním a hospodářským vztahům a ty které řeší problémy nezávislé na době, kdy je třeba je řešit a které jsou soukromému právu obecné a nepodléhají změnám času.

Římské právo se k nám stále vrací a není možné tento právní řád opominout. Zkušenosti ukázaly, že snaha odklonit se od těchto zásad nedopadla dobře a nové zákoníky se opět obracejí zpět a zavádějí do svého obsahu tradiční zásady římského práva. Občanský zákoník z roku 1964 se stal historickým příkladem toho, čeho být nechtěl. V bývalých socialistických zemích to byl jediný občanský zákoník, který chtěl opustit romanistický základ občanského práva ideologicky. Stal se příkladem toho, že toto úsilí nemůže být úspěšné tam, kde římské právo dosáhlo takové abstrakce pojmů, že se jeho formy hodí na ekonomické vztahy současnosti. Prof. Leopold Heyrovský vyzdvihuje cenu římského práva: *„i nyní zůstalo veledůležitým jako vědecká pomůcka, nezbytná pro plné poznání platného práva soukromého.“* Připojuje se i prof. Jan Vážný: *„Nehynoucí cena římského práva v dnešních dnech spatřuje se mimo jiné v té skutečnosti, že přecetné normy, zásady a instituty římské žijí ve shodných normách, zásadách a institucích moderních zákoníků.“*¹¹⁴

Význam římského práva a jeho vliv na současné právní řády je zřejmý a nepopíratelný. I v právním řádu naší republiky nalezneme vliv římského práva a to i v úpravě konsensuálních kontraktů. V této kapitole budou porovnány vybrané instituty v právu současném a právu starověkém. Právě nyní, ve druhé polovině roku 2013, se nacházíme v situaci, kdy můžeme porovnávat hned tři úpravy. V současnosti je totiž

¹¹⁴ KNAPP Viktor. Věčný návrat římského práva. In: *Římské právo a jeho odkaz v současném právu: sborník z vědecké konference věnované prof. JUDr. Janu Vážnému*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1992, 108 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 112.

stále v účinnosti občanský zákoník z roku 1964, který byl mnohokrát novelizován, ale bude se používat až do konce roku 2013. Nový občanský zákoník byl schválen na začátku roku 2012 a jeho účinnost je stanovena od 1. ledna 2014¹¹⁵. Podle autorů nového občanského zákoníku se má tento zákoník vracet k tradičnímu středoevropskému právnímu myšlení a vychází i z faktu, že základem evropské právní kultury je římské právo, jehož instituty mají rozhodující vliv na moderní občanské zákoníky.¹¹⁶

Vybrala jsem tři problematiky, které v následujících kapitolách porovnáám ve všech třech úpravách. První bude zopakování úpravy v římském právu, které bylo detailněji rozebráno výše. Dále bude uvedena úprava v občanském zákoníku současném a dále v občanském zákoníku novém. Porovnáán bude přechod rizika náhodného zničení nebo poškození věci u kupní smlouvy, koupě věci budoucí a změna vlastnictví u nájemní smlouvy.

4.1 Periculum est emptoris

Kupní smlouva je nejdůležitější a nerozšířenější typ konsensuálního kontraktu. Není možné zabývat se obecnou úpravou kupní smlouvy, protože toto téma je velice široké, proto se zaměřím pouze na odpovědnost za nebezpečí poškození nebo zničení předmětu koupě.

Jak již bylo zmíněno výše, toto téma i v římském právu přinášelo rozpory mezi právníky. Jedni tvrdili, že nebezpečí zničení věci nese prodávající, a druzí, že kupující. Nakonec ale převládl názor, že okamžikem uzavření smlouvy přechází okamžitě nebezpečí prodané věci na kupce (periculum est emptoris) bez ohledu na odevzdání věci. Prodávající odpovídal pouze za poškození úmyslné nebo nedbalostní, neodpovídal za vis maior. Tato zásada nebyla absolutní, protože pokud byla ke smlouvě připojena podmínka, přecházelo nebezpečí na kupujícího až splněním této podmínky. Zároveň mohl nebezpečí nést prodávající, pokud se k tomu zavázal.¹¹⁷

V platném občanském zákoníku je spojen přechod nebezpečí na kupujícího s nabytím vlastnického práva. „*Není-li dohodnuto jinak,*

---

¹¹⁵ zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁶ důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku str. 18

¹¹⁷ k tomu blíže viz kapitola 3.2.3. této práce

*přechází na kupujícího nebezpečí nahodilé zkázy a nahodilého zhoršení předmětu koupě, včetně užitků, současně s nabytím vlastnictví.*¹¹⁸ Kupující nabývá vlastnictví převzetím věci v případě věcí movitých a zápisem do katastru nemovitostí nebo účinností smlouvy v případě věcí nemovitých. Nahodilou zkázou je nutno chápat i ztrátu věci nebo její odcizení. Nahodilost znamená, že škoda nebyla způsobena ani kupujícím ani prodávajícím. Pokud přejde na kupujícího vlastnické právo dříve, než dojde k převzetí věci, má prodávající povinnost schovatele opatrovat věc pečlivě před vznikem škody. V takové situaci kupující jinak nemá dostatek možností případné zkáze nebo zhoršení věci zabránit.¹¹⁹

Nový občanský zákoník stanovuje toto pravidlo stejně. Zakotvuje také odpovědnost schovatele pro prodávajícího v případě pozdějšího převzetí věci. *„Na kupujícího přechází nebezpečí škody na věci současně s nabytím vlastnického práva. Nabude-li kupující vlastnické právo před odevzdáním věci, má prodávající až do odevzdání věci práva a povinnosti schovatele.*¹²⁰ Nový občanský zákoník v § 2082 odst. 2 specifikuje přechod nebezpečí při uzavření smlouvy s odkládací podmínkou. *„Při uzavření smlouvy s odkládací podmínkou přechází nebezpečí škody na věci na kupujícího nejdříve dnem splnění podmínky.“*

Jak vyplývá z výše uvedeného, přechází nebezpečí nahodilé zkázy a zhoršení věci na kupujícího okamžikem nabytí vlastnictví. Oba současné zákoníky však zakotvují z této zásady výjimku a to v případě, že je kupujícímu odevzdána věc před nabytím vlastnického práva. V tom případě může být ve smlouvě ujednána výhrada vlastnictví dle § 601 občanského zákoníku. To znamená, že vlastnictví nabývá kupující až zaplacením kupní ceny. Nebezpečí nahodilé zkázy a zhoršení věci přechází ale na kupujícího okamžikem odevzdání věci, pokud není ve smlouvě dohodnuto něco jiného. Nový občanský zákoník tuto zásadu zachovává v § 2132.

Je zřejmé, že současná úprava se římským právem inspirovala. V římském právu nebyl součástí kupní smlouvy převod vlastnictví, ale

¹¹⁸ zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 590

¹¹⁹ ŠVESTKA, Jiří a DVOŘÁK, Jan. *Občanské právo hmotné*. 5., jubilejní aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009, str. 163 a FIALA, Josef, HOLUB, Milan, BIČOVSKÝ, Jaroslav. *Občanský zákoník: poznámkové vydání s judikaturou a literaturou (včetně věcného rejstříku)*. 11. aktualizované vyd. Praha: Linde Praha, 2006, str. 522

¹²⁰ zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 2082

přechod nebezpečí za náhodu byl vázán na okamžik uzavření smlouvy. Kupující nesl riziko bez ohledu na předání věci. Prodávající nenesl takové riziko vůbec, jen pokud by se smluvně zavázal. V současnosti je stěžejním okamžikem nabytí vlastnictví kupujícím. Pro prodávajícího tím vzniká povinnost schovatele v tom případě, že dojde k odevzdání věci až po nabytí vlastnického práva. Nový občanský zákoník navíc přidává ustanovení o uzavření kupní smlouvy s podmínkou, která se shoduje se stejnou zásadou římského práva. Ve všech úpravách je ponechán ještě prostor pro jiná ujednání smluvních stran.

4.2 Koupě naděje

Problematika koupě věci budoucí mě při zpracování kupní smlouvy v římském právu zaujala, proto jsem se rozhodla porovnat tuto skutečnost se současností. V římském právu se vyskytovaly dvě formy, buď bylo možné koupit budoucí věc s podmínkou, nebo bez podmínky. Koupě s podmínkou znamenala, že kupní smlouva byla účinná pouze v případě splnění podmínky, tedy že věc vznikla. V druhém případě se kupovala budoucí věc bez ohledu na to, jestli vznikne nebo ne. Kupující pak nesl riziko toho, že zaplatí kupní cenu, ale věc nevznikne.¹²¹

Současné občanské právo také zná tzv. koupi naděje. Princip je shodný jako v právu římském. Kupující se zavazuje zaplatit kupní cenu za budoucí věc, která má vzniknout, bez ohledu na její množství nebo jakost. Příkladem může být koupě budoucí úrody. Povinnost kupujícího zaplatit kupní cenu existuje, i když věc vůbec nevznikne.¹²² Koupě naděje je upravena v občanském zákoníku v § 595. *„Tomu, kdo koupí budoucí užítky nějaké věci úhrnem nebo s nadějí na nejisté budoucí užítky, patří všechny užítky řádně vytěžené. Nese však ztrátu, bylo-li jeho očekávání zmařeno.“*¹²³ Předmětem těchto smluv jsou buď užítky věci, které se stanovují úhrnně, tedy jak „stojí a leží“, bez určení jejich počtu, váhy, jakosti, nebo budoucí užítky nejisté. Kupující zaplatí kupní cenu v každém případě, i když kupní cena nebude odpovídat hodnotě koupené věci.

¹²¹ k tomu blíže viz kapitola 3.2.1. této práce

¹²² ŠVESTKA, Jiří a DVOŘÁK, Jan. *Občanské právo hmotné*. 5., jubilejní aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009, str. 154

¹²³ zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Prodávající musí převést vlastnické právo na všechny užitky, které tvoří předmět koupě.¹²⁴

Nový občanský zákoník zachovává tento paragraf nezměněn a zakotvuje ho jako § 2083. Koupě naděje jako zvláštní typ kupní smlouvy zůstal od dob římského práva v podstatě nezměněn. Tyto skutečnosti jsou nadčasové a tudíž ani nebylo nutné měnit nějak jejich nastavení v průběhu vývoje. Jedná se tedy o příklad úpravy, která zůstala i v současnosti shodná s úpravou ve starověku.

4.3 Koupě ruší nájem

Zajímavou zásadu nalezneme v římském právu u úpravy nájemní smlouvy. „Koupě ruší nájem“ znamenala, že koupil-li někdo během trvajícího nájmu pronajatou věc, nebyl povinný nechat ji dále v užívání nájemce. To znamenalo dost nevýhodně postavení pro nájemce, protože neměl v podstatě žádný vliv na to, zda mu věc zůstane nebo ne. Jistě bylo možné další smlouvou uzavřít nájem nový, ale pokud pronajímatel tuto vůli neměl, nemohl nájemce proti tomu nic dělat.¹²⁵

V současnosti je tato varianta postavena tak, aby byla zachována uzavřená smlouva. Dojde-li ke změně vlastníka pronajaté věci, není to rozhodující pro nájemní vztah.¹²⁶ Občanský zákoník uvádí v § 680 odst. 2: *„Dojde-li ke změně vlastnictví k pronajaté věci, vstupuje nabyvatel do právního postavení pronajímatele a nájemce je oprávněn zprostit se svých závazků vůči dřívějšímu vlastníku.“* Na nabyvatele přecházejí práva a povinnosti pronajímatele z nájemního poměru přímo ze zákona. Přechází na něj však jen ta práva a povinnosti, která jsou svázána s předmětem nájmu, např. právo na výpověď, složená kauce. Na nového pronajímatele nepřechází pohledávky a dluhy vzniklé za původního nájemního poměru, protože se vážou ke smluvní straně, ne k předmětu nájmu. *„Změna v osobě pronajímatele bytu není důvodem k uzavření nové nájemní smlouvy.“* *„Se změnou vlastníka domu se nic nemění na právu nájemce užívat předmět nájmu za podmínek sjednaných v nájemní*

¹²⁴ FIALA, Josef, KINDL, Milan a kol. *Občanský zákoník: komentář. II. díl.* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, str. 1138

¹²⁵ k tomu blíže viz kapitola 3.3.1. této práce

¹²⁶ FIALA, Josef, KINDL, Milan. *Občanské právo hmotné.* 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, str. 480

*smlouvě ani na jeho povinnostech plnit nájemné sjednané v nájemní smlouvě.*¹²⁷ V případě nájmu movité věci jsou nový pronajímatel i nájemce oprávněni vypovědět z důvodu změny vlastnictví nájemní smlouvu. U nemovitých věcí má toto právo pouze nájemce, jak stanovuje § 680 odst. 3 občanského zákoníku. Nájemce je oprávněn vypovědět smlouvu z důvodu změny osoby vlastníka věci vždy. Nájemce je ten, kdo je v tomto vztahu chráněn, kdo si může zvolit svého pronajímatele. Nájemce může vypovědět smlouvu i v případě, že je nájem uzavřen na dobu určitou.¹²⁸

Nový občanský zákoník věnuje změně vlastnictví několik paragrafů.¹²⁹ V § 2221 odst. 1 je zakotvena stejná zásada jako dosud, a to, že se změnou vlastnictví k pronajaté věci nájem neruší a práva a povinnosti přecházejí na nového vlastníka. V tomto je úprava shodná. Již odstavec 2 ale upřesňuje práva a povinnosti nového vlastníka. Závazná jsou pro něj pouze ta práva a povinnosti, která stanovuje zákon. Výjimku ale tvoří případ, kdy nový vlastník o dalších ujednáních mezi původním vlastníkem a nájemcem věděl. V tom případě jsou pro něj závazná i taková práva. Toto ustanovení má za cíl chránit nového vlastníka, protože mezi původním pronajímatelem a nájemcem mohou být ujednány podmínky, které překračují zákonné povinnosti a nepřiměřeně zatěžují pronajímatele, proto pro něj jsou závazná jen, pokud o nich předem věděl.¹³⁰

Další ustanovení § 2222 ruší právo smluvních stran vypovědět smlouvu z důvodu změny vlastníka. *„Strana nemá právo vypovědět nájem jen proto, že se změnil vlastník věci.“* To je změna oproti platnému občanskému zákoníku, kde právo vypovědět smlouvu bylo zakotveno v zákoně. Zde se toto právo popírá, ale zákon umožňuje stranám si tuto možnost ujednat ve smlouvě a rovnou jim ukládá lhůty, do kdy je třeba toto právo uplatnit. *„Při opačném ujednání má pronajímatel právo nájem vypovědět do tří měsíců poté, co se dozvěděl nebo musel dozvědět, kdo*

¹²⁷ FIALA, Josef, KINDL, Milan a kol. *Občanský zákoník: komentář. II. díl.* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, str. 1292

¹²⁸ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Nájemní smlouva, zvláštní ustanovení o nájmu bytu: § 663 - § 719 občanského zákoníku: podrobný komentář k jednotlivým ustanovením včetně vybrané judikatury a komentáře k právní úpravě této problematiky v tzv. novém občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.).* Praha: Linde Praha, 2012, str. 86

¹²⁹ zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 2221-4

¹³⁰ důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku str. 495

je nájemcem, a nájemce do tří měsíců poté, co se o změně vlastníka dozvěděl.“ V odst. 2 § 2222 je vyjádřena ochrana nabyvatele, pokud kupoval věc s tím, že není pronajata. Zákoník toto vyjadřuje negativně a dle mého názoru mohla být tato konstrukce vyjádřena jednodušeji. Zákon uvádí: *„Neměl-li nový vlastník rozumný důvod pochybovat, že kupuje věc, která není pronajata.“* Nový vlastník má právo vypovědět smlouvu, pokud o skutečnosti, že je věc pronajata, nevěděl. Formulace je nastavena tak, aby toto právo mohl nový vlastník uplatnit pouze tehdy, pokud o pronájmu věci nevěděl a ani to nemohl nijak dovodit. Pokud např. kupuje bytový dům, tak již z této skutečnosti lze usoudit, že jsou v domě byty a ty by mohly být předmětem nájmu. *„Naopak se předpokládá, že nabyvatel vyvine při uzavírání smlouvy takovou péči, jakou po něm lze se zřetelem k okolnostem případu očekávat, tj. že si např. kupovanou nemovitou věc prohlédne, že kupovanou movitou věc převezme, atd. Zanedbá-li kupující takovou pečlivost a přejde-li na něho nájem, je nájemce chráněn.“*¹³¹ Pokud nový vlastník uplatní právo na výpověď, nájemci zůstávají práva vůči původnímu pronajímateli a může u něj uplatnit náhradu škody za způsobenou újmu z důvodu skončení nájmu. § 2223 přisuzuje straně, která z tohoto důvodu smlouvu vypoví, povinnost poskytnout straně druhé odstupné. Toto odstupné není v zákoně nijak definováno. Není uvedeno, z jakého titulu se odstupné má poskytnout, ani v jaké má být výši. Ani důvodová zpráva se k tomuto paragrafu nevyjadřuje. Komentář bohužel prozatím není k dispozici. Tuto problematiku a výklad ustanovení bude muset v budoucnu vyřešit až judikatura.

Zvláštní ustanovení § 2224 chrání nájemce bytu při změně vlastníka. Pronajímatel nemá v tomto případě právo vypovědět smlouvu z důvodu změny vlastnictví. V tomto případě se nepřipouští ani opačné ujednání mezi smluvními stranami ve smlouvě.

Oproti římskému právu, kdy koupě rušila stávající nájem, se současné občanské právo ubírá jiným směrem. Snaha je zachovat uzavřené smlouvy a poskytnout smluvním stranám ochranu v případě neočekávaného ukončení smluvního vztahu. Zásada, která zůstává v obou současných občanských zákonících, je ta, že změna vlastníka

---

¹³¹ důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku str. 495

neruší uzavřené nájemní smlouvy a nový vlastník vstupuje do pozice pronajímatele. Další práva a povinnosti jsou více adaptovány na současné poměry. Nový občanský zákoník se snaží problematiku změny vlastnictví více rozvést a zavádí i nová ustanovení. Bohužel si nejsem jista, zda je toto ku prospěchu věci, protože jsem toho názoru, že výklad ustanovení bude v některých případech problematický a nejednoznačný.

5. Závěr

Římské právo je fenomén, dokonale propracovaný systém, právní řád, který přetrval tisíce let a stal se nepostradatelným pro právo zemí současnosti. Mnoho odborníků se římským právem zabývalo, zabývá a zabývat bude. Budou se znovu rozebírat a vykládat dostupné materiály, aby byl tento řád vysvětlen a pochopen co nejlépe. Zároveň se budou právní řády dále inspirovat tímto systémem, který dokázal postihnout situace a vztahy tolik vzdálené od první aplikace těchto principů. Římské právo s námi bude stále a můžeme být vděčni, že se podařilo zachovat.

Obligační právo představuje rozsáhlou a důležitou částí římského práva. Cílem mé práce bylo zabývat se jen nepatrnou částí obligačního práva a to konsensuálními kontrakty, které představují čtyři kontrakty: kupní smlouva, nájemní smlouva, společenská smlouva a mandátní smlouva. Jednotlivé smluvní typy byly detailně charakterizovány, popsán byl jejich vznik, předmět smlouvy, práva a povinnosti stran a zánik smluvního vztahu. Rozbor jednotlivých smluv je doplněn citáty římských právníků, aby byl výklad čerpaný z odborné literatury doplněn o konkrétní pravidla starověké společnosti. Smluvní typy jsou v římském právu zpracovány velice podrobně a zachyceny všechny typy společenských vztahů, které v té době vznikaly mezi smluvními stranami. Obdobné vztahy nacházíme i v současné společnosti, proto je římské právo tak jedinečné. V některých případech právníci nezastávali stejné názory, což ale není v právu nic neobvyklého. I v současnosti není v leckterých případech výklad práva jednoznačný a právníci a soudy o nich mohou vést nekonečné množství polemik. To ukazuje, jak vyspělé římské právo bylo. Právníci se zamýšleli nad konkrétními problémy a snažili se je aplikovat na konkrétní společenské vztahy a situace. Ukazuje to i vývoj práva od doby klasické do doby Justiniána, kdy již na některé nevyřešené situace existoval jasný názor. Pokud se právníci neshodli, většinou to bylo vyřešeno rozhodnutím panovníka a tento postoj pak byl brán jako závazný. V dnešní době se sporné případy řeší pomocí rozhodování soudů.

Poslední kapitola práce se zabývá současnou právní úpravou. Jak již bylo zmíněno, římské právo má obrovský vliv i na náš právní řád.

Občanský zákoník z roku 1964 se snažil z tohoto vlivu vymanit a nastavit nová pravidla, ale postupem času a praxí se ukázalo, že tato snaha nebyla vhodná. Nový občanský zákoník, jak uvádí jeho autoři, se k římskému právu a jeho zásadám vrací otevřeněji. V této kapitole byly vybrány tři zásady římského práva a porovnány se současnou úpravou a s novým občanským zákoníkem. Bohužel není možné porovnat všechna ustanovení jednotlivých smluv, proto byla vybrána pouze ustanovení, která jsou zajímavá z hlediska úpravy. V prvním případě, při úpravě přechodu rizika za náhodné zničení nebo poškození věci u kupní smlouvy, se úprava zásadně nezměnila. Jen bylo nutné upravit okamžik přechodu vzhledem k ochraně práv kupujícího. V římském právu byl kupující zásadně v nevýhodném postavení vzhledem ke své odpovědnosti za koupenou věc. Druhý případ je zajímavý z toho pohledu, že zůstal v úpravě zachován v podstatě beze změny. Ve starověku bylo možné koupit si budoucí užitky věci s rizikem neúspěchu a v současnosti to zůstává stejné. Kupující přistupuje na riziko, že za stanovenou kupní cenu může získat užitek mnohem více, než kupní cena představuje nebo naopak nemusí získat vůbec nic. Poslední případ se zaměřuje na změnu vlastnictví u pronajaté věci. V římském právu neměl nájemce žádnou ochranu, platila zásada, že koupě nájem zrušila. V současnosti se dbá na zachování smluvního vztahu a zákoníky se snaží ustanovit ochranu práv jak nájemce, tak pronajímatele. Smluvní právo je v současnosti založeno na rovnosti stran, proto není možné, aby byla jedna strana zásadně znevýhodněna.

Vzhledem ke kapacitě práce nebylo možné porovnat a zpracovat všechna ustanovení kontraktů, které byly rozebrány z hlediska úpravy v římském právu. Nepochybně má římské právo vliv na všechny smluvní typy a v podstatě v každém ustanovení nalezneme nějakou připomínku tohoto dokonalého právního systému. Jednoznačným důkazem je to, že se všechny smluvní typy zachovaly až do současnosti a spočívají v podstatě na shodných principech. Od počátku roku 2014 pro naši společnost nastává zásadní změna s příchodem nového občanského zákoníku, který se prezentuje návratem k tradičním principům a inspirací římským právem. Tato koncepce by měla přinést jasnější a jednodušší řešení společenských vztahů. Až praxe a potřeba řešit konkrétní situace

ukáže, jestli byly zásady římského práva transformovány na současnou dobu správně a vhodně. Věřme, že bude nový občanský zákoník přínosem.

6. Resume

Roman law is the basis for modern jurisprudence, it developed over many centuries and influenced all modern legal systems. While studying at the Faculty of Law is the Roman law classifies as one of the subjects because on it depend other branches of the law, which students take in additional years of study. Already at the beginning of the study the Roman law impressed me with its enormous impact on all other branches of law. That's why I chose the theme of my thesis Roman law and the issue of consensual contracts.

The aim of this thesis is to discuss the issue of consensual contracts and their treatment in Roman law. The aim is to describe the different types of consensual contracts from the perspective of the Roman lawyers and to focus on the main elements of types of contracts, rights and obligations of the parties, to point out any discrepancies that existed among the lawyers and the changes in the organization of the classical period and postclassical period.

First, we discuss in general the bond law, development and the concept of bonds, than it is focused on sorting of bonds and more specifically on the subject of contracts. Then consensual contracts are processed individually in more details. First a contract of sale is described as the most common type of consensual contract. This is followed by a lease agreement, which includes three types of contracts, tenancy of things, employment contracts and contracts for work. As third the characteristic of the social contract is handled, and finally the contract of mandate is discussed. The various types of contracts are characterized in detail, there is described their creation, the object of the contract, the rights and obligations of the parties and termination of the contractual relationship. Analysis of individual contracts is accompanied by quotes of Roman jurists so, that the interpretation drawn from the literature is supplemented by specific rules of ancient society. Terms types are processed in Roman law very closely and there are caught all kinds of social relations, which at that time arose between the parties. Similar relationships are also found in contemporary society, that's why the Roman law is so unique.

In the final part of the thesis, there is emphasized the importance of Roman law to current legislation and selected institutes of Roman law are compared with current treatment. In this chapter, three principles of Roman law were selected and compared with the current adjustment and the new Civil Code. Unfortunately it is not possible to compare all the provisions of individual contracts, that's why only those provisions were selected, which are interesting from a regulatory perspective. The transfer of risk of accidental destruction or damage to property by purchase contracts was compared, purchase things from the future and change the ownership of the lease. Inspiration by Roman law is in the current legislation obvious, but all the provisions and rules had to be adapted to the present conditions and social relations. However, we can say that virtually in every provision in the current Civil Code, we find some principle of Roman law .

7. Použitá literatura a ostatní zdroje

1. ARNDTS, Karl Ludwig. Arndtsova učební kniha pandekt. Oddělení druhé. Kniha třetí. O Závazcích. Praha: Wolters Kluwer Česká Republika, 2010, 370 s.
2. BALÍK, Stanislav a BALÍK, Stanislav. *Rukověť k dějinám římského práva a jeho institucí*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 234 s. ISBN 978-80-7380-256-1
3. BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1981, 507 s.
4. BARTOŠEK, Milan. *Škola právníckého myšlení*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993, 380 s. ISBN 80-7066-579-3
5. BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal a KRÜGER, Paul. *Instituce: Iustiniani Institutiones*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010, 411 s. ISBN 978-80-246-1749-7
6. FIALA, Josef, HOLUB, Milan, BIČOVSKÝ, Jaroslav. *Občanský zákoník: poznámkové vydání s judikaturou a literaturou (včetně věcného rejstříku)*. 11. aktualizované vyd. Praha: Linde Praha, 2006, 849 s. ISBN 80-7201-588-5
7. FIALA, Josef, KINDL, Milan a kol. *Občanský zákoník: komentář. II. díl*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, 788 s. ISBN 978-80-7357-395-9
8. FIALA, Josef, KINDL, Milan. *Občanské právo hmotné*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 650 s. ISBN 978-80-7380-228-8
9. HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského. Díl 3. Právo obligační*. Upr. Sommer O., Vážný J. 7. vydání. Bratislava: Universita Komenského, 1929, s. 295-646

10. HRDINA, Ignác Antonín a DOSTALÍK, Petr. *Přehled římského práva soukromého: ke státní souborné zkoušce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 138 s. ISBN 978-80-7380-235-6.
11. KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995. 386 s. ISBN 80-7179-031-1
12. KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, 326 s. ISBN 978-80-7380-054-3
13. REBRO, Karol a BLAHO, Peter. *Římske právo*. 2. dopl. vyd. Bratislava, 1997, 388 s. ISBN 80-857-1908-8.
14. REBRO, Karol. *Latinské právnické výrazy a výroky*. 2. vyd. Bratislava: Obzor, 1986. 272 s.
15. *Římské právo a jeho odkaz v současném právu: sborník z vědecké konference věnované prof. JUDr. Janu Vážnému*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1992, 108 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 112.
16. SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, 350 s. ISBN 978-80-7380-334-6
17. SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského: II. díl*. Editor Jiří Spáčil. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, 356 s.
18. ŠVESTKA, Jiří a DVOŘÁK, Jan. *Občanské právo hmotné*. 5., jubilejní aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009, 550 s. ISBN 978-80-7357-473-4
19. ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Nájemní smlouva, zvláštní ustanovení o nájmu bytu: § 663 - § 719 občanského zákoníku: podrobný komentář k jednotlivým ustanovením včetně vybrané judikatury a komentáře k právní*

úpravě této problematiky v tzv. novém občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.). Praha: Linde Praha, 2012, 319 s. ISBN 978-80-7201-890-1

20. Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku

21. <http://obcanskyzakonik.justice.cz/> oficiální stránky Ministerstva spravedlnosti ČR

22. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

23. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník